Kemenesaljai Digitális Könyvtár
2015.07.09. 10:20

Nyugat-magyarországi Egyetem

Savaria Egyetemi Központ

Berzsenyi Dániel Pedagógusképző Kar

Történet- és Társadalomtudományi Intézet

Történettudományi Intézeti Tanszék

Egy sikeres mecenatúra reverendában

Mikes János püspök és Géfin Gyula rektor

életútjának metszéspontjai

szakdolgozat

Konzulens:

Dr. Szabó Tamás József PhD

egyetemi docens

Készítette:

Krepsz Tamás

Ba történelem alapszak

Szombathely

2015

Tartalom:

Bevezetés		3.
1.	1911-1912	5.
1.1.	Mikes János életútja a püspöki székig	5.
1.2.	Géfin Gyula és Mikes János találkozása	7.
1.3.	A közös munka kezdete	9.
2.	Az első világháború idején	10.
3.	A Tanácsköztársaság és következményei	12.
3.1.	Mikes, az „Ellenforradalmár"	12.
3.2.	Táplánfa, egy év szünet Géfin tanári pályáján	14.
4.	Trianon utáni évek	15.
4.1.	Szeminárium, könyvtárak	15.
4.2.	A két királypuccs	17.
4.3.	Az egyházmegye képviselete utazásaik során	20.
4.3.1.	Mikes Sydneyben	20.
4.3.2.	Géfin tanulmányútja Vatikánban	21.
4.4.	A szombathelyi egyházmegye története (három kötet)	23.
5.	Géfin, a régész	25.
6.	Mikes lemondása és visszavonulása	26.
7.	Répceszentgyörgy, Szombathely	30.
8.	A második világháború	32.
8.1.	Levelek a háború alatt	32.
8.2.	Szombathely bombázása	37.
8.3.	Mikes halála	39.
9.	Az exhumálás és újratemetés	41.
10.	Géfin a háború után	43.
11.	Összegzés	45.
Felhasznált források		48.
	Levéltári források	48.
	Szakirodalom	48.
	Sajtóforrások	50.

Internetes források 50.
Orális források 52.
Rövidítések jegyzéke 52.

Bevezetés

Két ember, két pap hivatását, hitvallását és munkásságát kísértem végig a dolgozatomban. Elsősorban kettőjük különös és mély kapcsolatára kerestem válaszokat. A találkozásuk és a sorsuk összefonódása 1911-12-ben kezdődött. Zabolai Mikes János gróf akkor foglalta el püspöki székét Szombathelyen, Géfin Gyula pedig káplán lett Királyfalván. A történelemi események, az első világháború, a Tanácsköztársaság, Trianon, a királypuccsok, a Horthy-korszak, a második világháború és Géfin esetében az államosítás, az 56-os Forradalom; meghatározták életüket. De ellenkező oldalról szemlélve ők részesei voltak, ők is alakították a nehéz időszak mindennapjait elsősorban szeretett egyházmegyéjükben. Jelen voltak, és az utókor feladata, hogy ezek a tevékenységek nyilvánosságot kapjanak.

A célom az volt, hogy a két egyházi méltóságot még jobban megismertessem. Kerestem a válaszokat, hogy miért karolta fel Mikes Géfint, és Géfinnek is voltak-e támogatottjai? Mivel hálálta meg mecénásának, hogyan hasznosította a kapott lehetőségeket? Megdöbbentő, hogy a szombathelyiek közül sokan, akikkel beszélgettem a dolgozatommal kapcsolatban; nem ismerik két kiemelkedő elődjük életet, munkásságát. Egyre több publikáció jelent meg a közelmúltban erről a korszakról, ami azt jelenti, hogy igény van a kutatásra. Mindketten érdekes személyiségek voltak, tevékenyen részt vettek a város, a megye oktatásában, szociális és köz-életében. Rajongva szerették Szombathelyt. Sokat utaztak, tanultak és tanítottak. A püspök különböző, merész gazdasági és kulturális intézményt hozott létre és maga vezette azokat, vagy nagy tehetséggel hozzáértő emberre bízta az irányítást. Kapcsolatai és anyagi lehetőségei révén a feladatára koncentrál, de járatlan utakat választott a megoldásokhoz. Géfin Gyula pedig igazi tudós tanárként könyveket írt, emellett régész, történész, kutató is volt.

A Szombathelyi Egyházmegyei Levéltárban kezdtem a forrásgyűjtést. Nagy segítségemre volt Pál Ferenc és Rétfalvi Balázs. A két hagyatékból kiválogattuk az egymásnak írt leveleket. Géfin hagyatékából 52 Mikes által írt levél került elő. 16 Géfin-levelet tartalmazott a püspöki hagyaték. A következő helyszín az Egyházmegyei Könyvtár lett volna. Időközben mindkettőt felújítás miatt bezárták. Sajnos az újranyitás már a szakdolgozat leadási határideje után

lesz. A levelek átírásában és fordításában Dr. Szabó Tamás József, a konzulensem segített. Rengeteg időt és energiát fordítottunk erre a munkára, mert Mikes kézzel írott levelei szinte olvashatatlanok.

Bakó Balázs rendelkezésemre bocsátotta a doktori disszertációját: Gróf Mikes János, a szombathelyi egyházmegye püspöke. Horváthné Simon Katalin kalauzolásában végigjártam a Püspöki palotát. Rengeteg ismeretet megosztott velem és készségesen segített. Gyűltek a jegyzeteim és felkerestem Dr. Koltai Jenőt, aki ma Ságon (Celldömölk része) esperesplébános. 1970-73 között Géfin munkatársa volt a püspöki levéltárban. A közel egyórás beszélgetést rögzítettem. A Vas megyei Levéltárban felkerestem Benczik Gyulát, aki a világi dokumentumok felkutatásához adott támpontokat. Terveztem egy interjút Dr. Tóth Endrével, Géfin Gyula unokaöccsével is, de a tanár úr elfoglaltságai miatt csak telefonon és elektronikus levélben tudtunk konzultálni. Segítségemre volt Dóka Ferenc Hegyfalu és egyben Répceszentgyörgy plébánosa. Találkozásunkkor előkerült a „(répceszentgyörgyi) meghaltak jegyzőkönyve" és egyéb iratok a dolgozatomhoz. Megnéztem a répceszentgyörgyi, egykori püspöki rezidenciát és a szombathelyi Székesegyházat, a Romkertet és a Sala Terrenát. A Székesegyházban Császár István plébános engedélyezte a fényképezést. A Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtárban mikrofilmen olvastam az egykori sajtó, elsősorban a Vasvármegye cikkeit.

A munkám során törekedtem a legtöbb információ begyűjtésére. Mikes életéről ketten írtak könyvet, Géfin Gyula (Az Egyházmegye története c. kötetben) és Székely László. Mindketten elfogultan írtak, hiszen papjai voltak. Bakó Balázs írása (doktori disszertációja) tekinthető a leghitelesebbnek. Géfin Gyuláról átfogó, a hagyatékát is feldolgozó mű nem jelent meg. A fent említett okok miatt, az én írásom sem lesz teljes. A felépítésben próbáltam a kronológiai sorrendet követni, illetve Géfin egy-egy előléptetése köré csoportosítani a fejezeteket. A mecenatúra sikeres volt és tanulságos. A dolgozat végére sikerült kideríteni, hogy élt a támogatással Géfin Gyula. Több kérdés nyitott maradt előttem, melyekre a későbbiek során válaszokat kell keresnem. Mikes halála és ideiglenes temetése, illetve az újratemetése nagyon forráshiányos.

1. 1911-1912

1.1. Mikes János életútja a püspöki székig

Ferenc József 1911. november 5-én nevezte ki Zabolai Mikes János grófot szombathelyi megyés püspökké, a pápa december 16-án erősítette meg és november 29-én Bécsben letette az esküt a király előtt. 1912. első napján, Budapesten a Szent István bazilikában szentelték püspökké.[1] Szombathelyi bevonulása ünnepélyes volt, Brenner Tóbiás[2] polgármester üdvözölte. Jeligéje: „non confundar"—„nem szégyenülök meg" mutatja, hogy eltökélt volt. Nehéz megválaszolni azt a kérdést, hogy miért rá esett a választás.

A gróf 1876. június 27-én született Zabolán. Apja Mikes Benedek, a szabadságharcban való részvétele miatt Párizsban és Svájcban élt. Első felesége, Mikó Eszter, 1855-ben meghalt. Második felesége a svájci óragyáros, Heinrich Moser lánya lett. Sophie Moser 19 évvel volt fiatalabb férjénél. Hat gyermekük született (Mikes Benedeknek az első házasságából is volt három gyermeke). János (a legfiatalabb) születése után Mikes Benedek meghalt. Az özvegy gyermekeivel Zabolán, Münchenben és Svájcban élt. Mindkét szülő gazdag, arisztokrata családból származott és vagyonukat is szépen gyarapították. A rokonság, az ismerősök és a barátok szerte Európában éltek.

Mikes János Kalksburgban tanult a jezsuita kollégiumban sok magyar nemes között. 1894-ben érettségizett. Már akkor elhatározta, hogy Innsbruckban folytatja tanulmányait és felöltötte a papnövendékek fekete talárját. A Mikes családban állandó vita volt a vallás miatt. Édesanyja és lánytestvérei, valamint az erdélyi rokonság többsége protestáns volt.[3] „Az utolsó időben mind erősebben alakult meg bennem az a terv, hogy jövőre nem jövök vissza ide, hanem hogy mindjárt a lelkipásztorkodásba lépek. Már nincs türelmem itt tovább maradni és

---

[1] Majláth Gusztáv Károly gróf, erdélyi püspök, Várady Árpád győri püspök (1914-től kalocsai érsek) és Fischer-Colbrie Ágoston kassai megyéspüspök közreműködésével. Székely László: Emlékezés Mikes János gróf szombathelyi megyéspüspökről, Magyar Nyugat Könyvkiadó, Vasszilvágy, 2009. (továbbiakban: Székely, 2009.)78 p.

[2] Brenner Tóbiás. A bécsi egyetemen volt joghallgató, majd a pesti egyetemen végzett. 1885-től lépett városi szolgálatra: főjegyző, tanácsnok, végül 1902. július 12-től polgármester egészen 1914-es nyugdíjba vonulásáig. http://www.vaml.hu/Nevtar/B/Brenner_Tobias.html, megtekintve: 2015.január 31.

[3] „Mikes püspök egy szombathelyi Credo-gyűlésen elmondta, hogy rokonságából harmincketten tértek meg a katolikus egyházba." Köztük Erzsébet nővére és édesanyja. Székely, 2009. 35p.

tovább tanulni, holott valóban már valami kis jót is tehetnék…”[4] Édesanyjával a szünetekben nagy utazásokat tettek. 1898 tavaszán Velencébe utaztak és meglátogatták Giuseppe Melchiorre Sarto pátriárkát[5], aki azt jósolta neki, hogy „Majd derék püspök válik belőle”.[6] 1899. június 29-én Brixenben szentelték pappá. Első miséjét Innsbruckban tartotta július 2-án. Az elsők között, levélben gratulált Sarto kardinális (bíboros).[7]

1901-ben, Majláth püspök Erdély legeldugottabb településére, Gyergyóalfaluba helyezte káplánnak. Hatalmas levelezést folytatott, írógéppel írt, mert tudta, hogy szálkás betűit nem lehet mindig elolvasni. Mikes pályafutásának kezdetén, XIII. Leó pápa útmutatására meg kellett újítani a katolikus egyházat, a magyar főpapok közelebb akartak kerülni a hívekhez, be akarták integrálni az egyházat a társadalomba. Elsősorban a szociális szférában kellett tevékenyen részt vállalni. Segítségül hívták ehhez a sajtót és az oktatást. Ehhez kellettek a fiatal papok, akik átlátták a megújulás lényegét és tettek is érte. 5 évet töltött első állomáshelyén, 1906-ban Székelyudvarhely plébánosává nevezte ki Majláth püspök, ami együtt járt a főesperesi címmel is. Hatalmas munkába kezdett, felújíttatta a templomot és a paplakot. Bevezettette a villanyt a templomba. a plébániát vezetékes ivóvízzel látta el. Új kántori lakást építetett. A temetőhöz utat, kerítést készítetett. Új gimnáziumot álmodott meg, amit meg is valósított. Az avatáson vallott legitimista szemléletéről: „Ne válasszuk el soha a keresztet a koronától!”[8] A közéletben is munkálkodott, keresztény szociális kurzust tartott, meghívta előadónak Prohászka Ottokárt[9] is. Támogatta a szegényeket. Tandíjat fizetett, ruhát gyűjtött, alapítványokat hozott létre. Ha nem sikerült gyűjtenie,

[4] Naplóbejegyzés 1899.május 1. SZEL Mikes János iratai. 3. dob. Mikes napló IX.
[5] A későbbi X. Piusz pápát
[6] Székely, 2009. 53 p.
[7] Ezt a levelet idézi Székely László, aki szerint két vastag üveglap közé kereteztette Mikes. Ereklyeként tiszteltelte répceszentgyörgyi oltárán. A kastélyt 1945-ben kifosztották és a levél eltűnt.
[8] Bakó Balázs: Gróf Mikes János, a szombathelyi egyházmegye püspöke, doktori disszertáció, 2013., (továbbiakban: Bakó, 2013.) 44 p. Székelyudvarhely Katolikus Főgimnázium Értesítője 1910/11.
[9] Prohászka Ottokár (1858-1927), székesfehérvári megyéspüspök, „Magyarország apostola és tanítómestere” (sírfelirata), a Ker. Nemz. Egyesülés Pártjának elnöke; a kormány elnökségét is fölajánlották neki. http://lexikon.katolikus.hu/P/Proh%C3%A1szka.html, megtekintve: 2015.február 1.

akkor a saját pénzéből pótolta a hiányt. Felfedezte Palló Imrét[10], akit bejuttatott a főgimnáziumba és ösztöndíjat szerzett neki a Zeneakadémiára. Egy nappal később, hogy a pápa jóváhagyta püspöki kinevezését, 1911. december 17-én, szentmisén búcsúzott el a hívektől és a várostól.

1.2. Géfin Gyula és Mikes János találkozása

Géfin Gyula 1889. január 26-án született Kiscellben (ma Celldömölk része). Apai nagyapja Franciaországból emigrált pékmester, apja kórházigazgató főorvos volt. Anyai nagyapja, Hübner János részt vett az 1848–49-es szabadságharcban, amiért utána bujkálnia kellett. Kossuth feltétlen híve volt, és Tisza Kálmán nagy ellenzéke. Ennek ellenére támogatta Éhen Gyula polgármestert[11]. Géfin édesanyja, Hübner Janka kitűnő tanuló és a bálok szépségkirálynője volt. Géfin Lajos és Hübner Janka házasságából öt gyermek született. János 19 évesen a háborúban sebesült meg, ami miatt meghalt. Lajos (művésznevén Kemenes Lajos) a Vígszínház tehetséges színésze volt. Majd több színházi és művészeti újság szerkesztőjeként, rovatvezetőjeként dolgozott. Megjelentek gúnyrajzai is. 38 évesen halt meg idegkimerültségben.[12] Mária[13] és Janka tanárnők lettek és mindketten szép öregkort éltek meg.

Gyula magántanulóként végezte az első osztályt, majd kitűnő eredménnyel fejezte be a negyedik osztályt Kiscellben. 1898-1906 között a szombathelyi katolikus főgimnázium tanulója volt. Ekkor ismerkedett meg Pehm Józseffel, Pável Ágostonnal. Az iskolában volt néhány sikertelen irodalmi próbálkozása. Az érettségi vizsga után a szombathelyi teológiai főiskolán folytatta tanulmányait. Az első év után István Vilmos püspök kiküldte az innsbrucki egyetemre tanulni.[14] Egész életére kiható élményeket, barátokat szerzett az öt év alatt. 1912-ben Innsbruckban szentelte pappá a brixeni püspök. Első miséjét Celldömölkön az

---

[10] Palló Imre (1891-1978), operaénekes, 1917-től az Operaház tagja, örökös tagja, majd igazgatója. Mikessel haláláig tartotta a kapcsolatot. Gyakran megfordult Répceszentgyörgyön.
[11] http://www.vaml.hu/Nevtar/H/Hubner_Janos.html, megtekintve: 2015. február 1.
[12] Kemenesaljai életrajzi lexikon, Szerk.: Németh Tibor, 2014. 6 p.
[13] NAGY Rezsőné Géfin Mária: A szombathelyi Herzan-könyvtár francia könyvei és kéziratai. Győr, 1934. doktori disszertációját testvére és Mikes püspök támogatásával írta. http://konyvtar.martinus.hu/egyhazmegye/szakirodalmak, megtekintve: 2015. február 1.
[14] Dobri Mária: Géfin Gyula, In: Szombathelyi tudós tanárok, (továbbiakban: Dobri, 2006.) Szerk: Köbölkuti Katalin., Szombathely, 2006. 122 p.

apátsági templomban tartotta. Mikor a Vas megyei egyházmegyébe hazaérkezett, már új püspök volt, Mikes János.

A személyes találkozást nem tudtam rekonstruálni. Viszont fennmaradt egy levél, melyből több fontos tényt lehetett leszűrni:

„4166 szám 191 D.a J.K.! Krisztusban Kedves Fiam! Jelen intézményemmel Téged Főtisztelendő Baumgartner Ferencz, t. Kanonok, németújvár kerületi esperes-tanfelügyelő-plebános Ur mellé segédlelkészül közönséges lelki felhatalmazással Királyfalvára küldelek; állásodat szept 1-ig elfoglalod. Atyai szeretettel elvárom Tőled, hogy megkezdett tanulmányaidat az insbrucki theológiai konviktus szellemében folytatva és idővel befejezve, a gyakorlati lelkipásztorkodás terén azokat a lelkek üdvére értékesítve, példás buzgóságod és feddhetetlen papi életed által főpásztori várakozásomnak mindenben megfelelni iparkodol. Imáidba ajánlottan áldásommal vagyok Szombathely 1912 julius 23.-án

Krisztusban jóakaró atyád

PH Mikes János

pp

Tisztelendő Géfin Gyula ujmisés áldozárnak" [15]

Mikes buzdítja Géfint a tanulásra, a doktori cím letételére. Talán, mert ő maga ezt nem tette meg. A pályakezdésükben is volt közös. Mikest Majláth püspök egy kicsi eldugott faluba küldte, ő ugyanezt teszi Géfinnel. A kézírásos levél átiratában meghagytam az eredeti hibákat. Mikes rendszerint egy n-nel írta Innsbruckot. A magánhangzók hosszúságát sokszor nem jelölte, következetlenül használta az ékezeteket. Eleinte azt gondoltam, hogy az írógépén nem volt külön hosszú és rövid magánhangzó, de valószínű nem ez volt a gond, mert a kéziratiban is fennállt ez a probléma. A dátum írásakor semmilyen szabályt nem követett. A kézzel írt leveleket Mikes épp a kezébe kerülő papírlapra írta. Volt közte szállodai pecséttel vagy fejléccel ellátott, egyszerű fehér A/4-es, A/5-ös méretben, vonalas füzetből kitépett lap és még egy vonalas füzetlap szabálytalanul kiollózott darabja is. A német anyanyelvű püspök anyanyelvi szinten tudott magyarul, de kitűnően beszélt latinul, franciául és angolul is.[16] A leveleket Géfin

[15] A levelek Géfin hagyatékából valók, a SZEL. 8. dob.(továbbiakban: Géfin hagyaték, SZEL.) A levelek átirataiban meghagytam az eredeti helyesírást, követtem a szerkezetét és szerkesztését.
[16] Bakó Balázs: Gróf Mikes János püspök élete és munkássága. In: Székely, 2009. 230 p.

megőrizte. A Mikes hagyatékban viszont az első Géfin által írt levél csak 1929-ből maradt fenn. A püspök kézírása, a kezdeti „még olvasható" kategóriától haláláig sokat romlott. Azonkívül előszeretettel használta a sütterlin[17] betűtípust. Órákat, napokat töltöttünk egy-egy szó megfejtésével.[18] Mikes hagyatéka sok viszontagságon ment keresztül. A Géfinnel való levelezés lehet azért is egyoldalú, mert a beérkező levelei elvesztek vagy egyszerűen Géfin csak akkor írt levelet a püspök úrhoz, mikor az elért pozíciója ezt megengedte. Mindketten hatalmas levelezést folytattak. Egyrészt hozzátartozott a munkájukhoz, másrészt magánjellegű kapcsolataikat így ápolták, ami az adott korban természetes volt. A leveleket viszont nem mindig a posta gondjaira bízták, hanem az egyházon belül, saját paptársaikon, híveiken, átutazókon keresztül megoldották a kézbesítést. Így nem maradt nyoma és a kíváncsi szemek elől is rejtve maradtak a sokszor még kódolt formában is veszélyes, papírra vetett gondolatok.

1.3. A közös munka kezdete

A következő, géppel írt levélben, 1913. október 8-án Mikes püspök helyettes hittanárrá nevezte ki Szombathelyre. Egy évet töltött a főiskolán, ahol egykori iskolatársát, Pehm Józsefet is tanította és nagyon szoros barátság alakult ki köztük. A következő kinevezést Mikes 1914. július 27-én küldte meg. A zalaegerszegi állami főgimnázium hittanári állását szeptember 1-jén kellett elfoglalnia. Egy nappal később a Monarchia hadat üzent Szerbiának, mert június 28-án meggyilkolták Ferenc Ferdinánd trónörököst és nejét.

1913. június 15-e nagyon fontos dátum volt a püspök, az egyházmegye, Szombathely, de talán az egész ország számára. Mikes püspök beiktatása után megtette a szükséges személyi reformokat. Megbizonyosodott, hogy adott területen, adott személy alkalmas-e a feladatok megoldására. A személyi cseréket előléptetésekkel, átszervezéssel oldotta meg. Elérte, hogy a papjai és a világi hatóságok között ne ellenségeskedés, hanem kompromisszumkészség legyen. A

[17] Bakó Balázs: Egy világ körüli út—1928-ban, In: „Alattad a föld, fölötted az ég..." Szerk.: Balogh Margit, ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola, 2010., 237 p. (továbbiakban: Bakó, 2010.)

[18] A levelek átiratait a konzulensem, Dr. Szabó Tamás József segítette megfejteni. A nehezebben olvasható illetve a német, latin szavak lefordítása az ő tudása, kitartása és utánajárása nélkül nem jött volna létre.

döntései nyomán sikerült elérnie, hogy a különböző csoportok mellé álljanak. Már csak egy apropót kellett találnia, ami mindenki számára fontos, ami miatt nem viszályok, hanem összefogások, együttműködések, támogatások jöttek létre. Ez az alkalom (a Savariában született) Szent Márton ereklyéinek hazahozatala volt. Fél évet vettek igénybe az előkészületek és a szervezés, melyből minden szombathelyi lakos kivette a részét. „Az ereklyék hazahozatala minden szempontból teljes siker volt: meggyőzte a papságot és a világiakat is Mikes rátermettségéről, bár egy kicsit propagandajelleget öltött. Célját azonban elérte: bizonyította az új püspök alkalmasságát és felrázta az egyházmegye közvéleményét. Márpedig az István Vilmos püspöksége alatti pangás után az egyházmegyének épp erre volt szüksége."[19] Ezek után Mikes belefoghatott nagyszabású tervei megvalósításába. Melyekhez tanult papságra, támogató polgárságra, pénzre volt szüksége.

2. Az első világháború idején

1914 novemberében Géfin kitüntetéssel doktorált az innsbrucki egyetemen. Folytathatta a tanítást Zalaegerszegen. 1916. szeptember 7-i levélben Mikes pedagógiai instrukciókkal látta el. Nem parancsolt vagy utasított, hanem kért, de az volt az üzenete, hogy amit leírt, azt mindenképpen valósítsa meg. Tankönyvcseréket és órarend-változást javasolt. Olyan apróságokra is kiterjedt a figyelme, hogy: „az I. osztály órája ne essék 12.-től 1.-ig, mert a katekizmus elvontabb tárgy lévén, ebben az órában nehezen bírja lekötni a tanitványok figyelmét."[20] 1917. januárban Mikes, püspöki szertartóvá és levéltárossá, majd 1917. szeptember 11-én, a „hivatalok fenntartásával papnelevőintézetem főiskolájában a dogmatikai és filozófiai tanszékre helyettes tanárnak"[21] nevezte ki.

A püspök nemcsak Géfin előmenetelével foglalkozott. Kiválasztotta közvetlen munkatársait. Dr. Boda Jánost[22] irodaigazgatóvá tette. Az alázatos és latinul kiválóan tudó Boda, és Mikes ismerték egymást az innsbrucki egyetemről.

---

[19] Bakó, 2013. 90 p.
[20] Géfin hagyaték, SZEL. 8. dob. (1916. szeptember 7.)
[21] Géfin hagyaték, SZEL. 8. dob. (1917. szeptember 11.)
[22] Boda János (1871–1933): A teológiát Innsbruckban végezte, ahol doktorrá avatták. 1895-ben szentelték pappá. Királyfalván, majd Pinkafőn káplán.. 1902: Szombathelyen szentszéki jegyző. 1907: püspöki titkár. 1912: irodaigazgató. és egyházmegyei főtanfelügyelő. 1916: kanonok. 1917: pápóci perjel. 1918: egeresi címzetes apát. 1922: püspöki helynök. 1924: megalapította az Institutum ancillarum B. M. V. Annuntiatae kongregrációt (annunciáta nővérek). http://lexikon.katolikus.hu/B/Boda.html, megtekintve: 2015. február 2.

Mielőtt elfoglalta volna püspöki székét Mikes, tőle informálódott.[23] Boda pedig készségesen segítette, így viszonylag gyorsan haladt a ranglétrán. Dr. Rogács Ferencet, a későbbi pécsi püspököt is maga mellé vette és támogatta a fejlődését az egyházi pályán.[24] A többi munkatárs: Horváth István, Vidos Lajos, Bertalanffy Gyula, Tóth József, Tulok József és Tauber Sándor, Pintér József.

A répceszentgyörgyi püspöki nyaralóba egyből beleszeretett és a helyiekkel megegyezett, hogy az út ne szelje keresztül a parkot, hanem kerülje meg. Így a kastéllyal, a parkkal, a Répce folyóval; egy kikapcsolódásra, fürdőzésre, sportolásra, vendégfogadásra, vadászatra alkalmas komplexumot hozott létre.

Megalapította az Egyházmegyei Takarékot és a Martineum Részvénytársaságot, amely könyvkereskedéssel, könyvnyomtatással foglalkozott. Bevezettette a villanyt a püspökvárba, a székesegyházba, szemináriumba. Megnyitotta a kispapok előtt a hatalmas kertjét. Két napilapot is kiadott[25]. A nagy vetélytárs a Vasvármegye című újság volt. Szerkesztője és tulajdonosa Lingauer Albin a háború alatt a mérsékelt liberális közül átállt és belépett a Keresztény Szocialista Pártba. A Tanácsköztársaság után jogutód nélkül megszűnt a két egyházi napilap (a Kis Újság már 1915-ben). Helyettük a Vasvármegye lett a legkatolikusabb sajtótermék. Mikes végül elérte a célját és megtalálta az utat a hívőkhöz a sajtón keresztül is.[26]

Közben volt egy vakbélgyulladása, ami abban az időben még komoly betegség volt. Budapesten operálták meg.[27]

1917-ben meghalt báró Hornig Károly bíboros, veszprémi püspök.[28] A királyi pár Mikest szemelte ki a veszprémi püspöki székbe. De Mikes nem

---

[23] Levelezésük feldolgozása megtörtént. Bakó Balázs: A szombathelyi püspöki szék 1911. évi betöltése, In: VSZ, 2007. 6. sz. 694-726 p.

[24] Rogács Ferenc: (1880-1961): megyéspüspök. - A teológiát a budapesti egyetemen végezte, ahol 1907-ben doktorált. 1903: pappá szentelték. 1904: püspöki szertartó és szentszéki jegyző.1907: a szeminárium. lelki igazgatója Szombathelyen, 1912: püspöki irodaigazgató. 1917: kamarás. 1921: kanonok. 1926: pápói perjel. 1928: pápai. prelátus. Szombathelyen. 1948.: kinevezték sebasteni püspöknek. 1958: pécsi megyéspüspök. http://lexikon.katolikus.hu/R/Rog%C3%A1cs.html, megtekintve: 2015. február 7.

[25] Szombathelyi Újság, Szombathelyi Kis Újság

[26] Bakó, 2013. 108-109 p.

[27] Székely, 2009. 96 p.

[28] Hornig Károly (1840-1917), veszprémi püspök, ő koronázta meg Zita királynét 1916-ban. http://lexikon.katolikus.hu/H/Hornig.html, megtekintés: 2015. február 7.

vállalta, nem mondott le szombathelyi egyházmegyéjéről. Később, már nyugdíjas korában Géfinnel beszélgetve erről a problémáról, így vallott: „Tudod jót tett nekem ez a megaláztatás. Ki tudja, jó módomban, gondtalan életemben hogyan elbíztam volna magamat? Nem bántam meg."[29]

A háború keresztezett sok tervet. Elmaradtak az építkezések. Hadikórház lett a püspöki iskola és a répceszentgyörgyi kastély (1916-ig, eddig tudta a költségeket Mikes finanszírozni). Mikes püspök, Rogács Ferenc kíséretében 1917. június 17-én az orosz, majd 1918. szeptember 29-30-án az olasz frontra látogatott. Mindkét helyen a vasi katonáknak adott lelki támaszt.

1918-ban egy Mikes-levél maradt fenn, melyet július 1-én, kézzel írt Géfinnek. „Krisztusban Kedves Fiam! Jelen intézkedésemmel Téged f.é. augusztus 1-től kezdődőleg püspöki szertartói-és levéltárosi állásodtól felmentelek és theológiai tanári kinevezésed érvényben tartásával kinevezlek Téged papnevelőintézetem gimnazista növendékeinek praefektusául. Mint theológiai tanár a szokásos illetményeken kívül élvezetébe lépsz azon 2000 kr. (korona) évi drágasági pótléknak, melyet 158/918 sz. rendeletemmel a papnevelőintézet tanárainak és elöljáróinak további intézkedésig engedélyeztem."[30]

3. A Tanácsköztársaság és következményei

3.1. Mikes az „ellenforradalmár"

A háborúnak hirtelen lett vége. Az 1918-19-es spanyolnátha miatt és éhezés következtében többen haltak meg, mint a frontokon. Felbomlott négy nagyhatalom; helyettük több, kisebb állam jött létre. Magyarországon is új helyzet állt elő.

Mikes szembekerült az őszirózsás forradalom utáni kormányzattal. Több irányból érték a támadások. A püspök a háború befejeztével valószínűleg nem támogatta a köztársaságot és legitimista (karlista) nézetei miatt nem tudott azonosulni a Károlyi-kormány tevékenységével. Mikes maga vállalta fel: „ha a kormány iránt való bizalmatlanság már ellenforradalom, akkor mint bizalmatlan,

[29] Székely, 2009. 98 p.
[30] Géfin hagyaték, SZEL. 8. dob. (1918. július 1.)

én is ellenforradalmár vagyok."[31] A személye és grófi attitűdje sokaknak nem tetszett. Az elhíresült Malcsiner-Persián perben, két vádpontban is érintett volt. Az egyik a szombathelyi egyházmegye vagyona és annak hűtlen kezelése (emiatt zárolták is azt). A másik vád szerint Persián kormánybiztosként működött közre a Mikes elleni perben.[32] A püspök minden bizonnyal támogatta a keresztényszociális szerveződést. Nagyon jó kapcsolata volt Simonyi-Semadán Sándorral, aki többek között részt vett a Szombathelyi Takarék megalapításában és annak (Mikessel és Erdődy Sándor gróf mellett) az egyik legnagyobb részvényese volt. Obál Béla, Vas vármegye új kormánybiztosa szerint Mikes püspök támogatta a vendek délszláv közeledését.

Mikes még egy ügy miatt szembekerült Persiánnal. Egy központi katolikus bank felállítását tervezték, melynek részvényesei lettek volna (többek között) az egyházmegyei alapok is. Persián érdekelt volt ebben. A püspöki kar Mikest kérte fel, hogy véleményezze a pénzintézeti tervet. A szombathelyi püspök nem látta kedvezőnek a bankalapítást, így a döntést bizonytalan időre elnapolták.

Mindezek következményeként, Dr. Nagy Vince belügyminiszter február 26-án elrendelte a püspök internálását.[33] Mikes Pesten volt ekkor, az édesanyjának írt levelében az ellene indult eljárást „Kulturkampfnak" nevezi.[34] Másnap reggel Celldömölkre szállították a bencés apátságba. Az internálás indoklásaként többek között a köztársasági elnök főkegyúri jogának tagadása szerepelt. Ez alapján az egész püspöki kart támadhatták volna, amiből kitűnik, hogy egy koncepciós per áldozata lett Mikes. Celldömölkön még fogadni tudta Pehm Józsefet, Vass Jánost és több levelet is írt. Közben megalakult a Tanácsköztársaság. Mikest március 29-én Budapestre szállították a gyűjtőfogházba. Orbánca kezelése miatt átszállították a Park-Szanatóriumba. A kivégzendők listáján szerepelt. Szervezni kezdték a szökését. Molnár József (komornyik), Palló Imre (operaénekes), Brenner János

[31] Szombathelyi Püspöki Levéltár (SZPL), Mikes János iratai. 7. doboz, A Malcsiner-Persián per iratai, Mikes püspök tanúvallomása, In: Bakó Balázs: Az ellenforradalmár püspök (Eljárás gróf Mikes János szombathelyi püspök ellen 1918–19-ben). VSZ, 2007. 1. sz. 74 p.

[32] Bakó Balázs: Az ellenforradalmár püspök (Eljárás gróf Mikes János szombathelyi püspök ellen 1918–19-ben). VSZ, 2007. 1. sz. 74 p.

[33] Dr. Szendy László: Rendkívüli időkben a haza szolgálatában. In: Géfin Gyula: A Szombathelyi Egyházmegye Története II., Szombathely, 1929., 455 p.

[34] A levelet Sophie nővére juttatja el Münchenbe az édesanyjának. SZPL, Mikes János iratai, 7. doboz; Bakó Balázs: Az ellenforradalmár püspök (Eljárás gróf Mikes János szombathelyi püspök ellen 1918–19-ben). VSZ, 2007. 1. sz. 78 p.

(építészmérnök), Kemenes Géfin Lajos (színész, Géfin Gyula bátyja) segítségével álruhában egy gyapjúszállító tehervonatban július 30-án elhagyta Budapestet. A püspökvár Szombathelyen még zárlat alatt volt, ezért csak augusztus 20-án, „diadalmenetben" tért vissza.

Az 1919. augusztus 22-i püspöki tanácskozás jegyzőkönyvében olvasható: A külügyminiszter nyilatkozata szerint az egyház és állam viszonyában visszaáll az 1918. évi októberi jogállapot... Biztosítja a miniszter a püspököket, hogy Persián Ádám, Pfeiffer Miklós és Szalay Mátyás nem térnek vissza hivatalaikba (Papi Tanács)."[35]

3.2. Táplánfa, egy év szünet Géfin tanári pályáján

Az egyházmegyei papok közül ez idő alatt letartóztatták Pehm Józsefet, Magyar Ferencet, Kopcsándy Sándort, Kincs Istvánt, Heisz Mátyást, Fuchs Ferencet. Géfin Gyula nem politizált és még nem volt akkora múltja az egyházban, hogy szemet szúrt volna az államhatalomnak. Püspökének közvetetten segített. Bátyja Pesten a szökésben segédkezett. Édesanyja, (talán a két nővére is) Mikes Jánost a celldömölki internálásakor látogatta.[36] A teológiai tanár és prefektus nem tudta tovább folytatni a tanítást, mert az iskolában hadikórház, működött, majd csendőrség foglalta le. 1919. szeptember 3-i levelében a Mikes püspök így utasította Géfint: „ ...ezennel Téged a Szombathely r. t. város iskoláihoz tejes óraszámmal rendes hitoktatóul kinevezlek és illetményeid folyósítása ügyében Szombathely város polgármesterét megkeresem..."[37] Október 25-én viszont a következő levelet írta a püspök: „Jelen intézkedésemmel Téged segédlelkészül Táplánfa-szentlőrincre helyezlek."[38]. A püspök az 1919-20-as tanévben nem nyitotta meg a szemináriumot (püsp. rend. 3377/919). A kispapok a budapesti, bécsi és esztergomi szemináriumba kerültek. Felmentette a rektort, Tauber Sándort és nyugdíjazta Farkas Ferenc bibliatanárt. A többi tanárt más beosztásba helyezte.

---

[35] Gergely Jenő: A püspöki kar tanácskozásai, Gondolat, 1984. 74 p.
[36] Dr. Koltay Jenő, (1944-), csepresplébános, 1970—75 között püspöki levéltáros, Géfin Gyula közvetlen munkatársa (négyszemközti beszélgetés, Celldömölk, 2015. 01.29.)
[37] Géfin hagyaték, SZEL. 8. dob. (1919. szeptember 3.)
[38] Géfin hagyaték, SZEL. 8. dob. (1919. október 25.)

1920 szeptemberében újra megnyitott a szeminárium. Rektora Dr. Császár József lett. A vicerektor pedig Géfin Gyula: „Jelen intézkedésem alapján 1920. szept. 1.-től kezdve elvben ugyis fenntartott theologiai tanári kinevezésed ujra életbe lép s egyuttal megbizlak azzal, hogy a szemináriumi háztartás vezetésében a rektor urnak segitségére légy."[39] A kispaplétszám a háború utáni években rohamosan nőtt, igaz voltak köztük katonaviselt tanulók is.[40]

4. Trianon utáni évek

4.1. Szeminárium, könyvtárak

A trianoni béke erősen megcsonkította az egyházmegyét. A burgenlandi járással 57, a vend vidékkel 19 plébániát csatoltak el Magyarországtól, közel 168000 hívővel.[41] Már a háború előtt felmerült a gondolat, hogy Mikes új szemináriumot építtet. Átrendeztette a helyiségeket, hogy azok a céloknak a legmegfelelőbbek legyenek. Elrendelte, hogy a növendékek az elöljárókkal együtt étkezzenek. Támogatta a diákok sportolását, elsősorban a teniszért rajongott. 1925-ben az összes kispapot elvitte Rómába, zarándoklatra. 1926-tól áttértek az ötéves képzésre, melyhez kidolgoztatta a tanrendet és képzési anyagot. A tanári kart, az egyházmegye legfelkészültebb papjaiból állította össze: Dr. Székely László, Dr. Szendy László, Dr. Géfin Gyula.[42] 1919. október 1-én, Zalaegerszegre Pehm Józsefet nevezte ki plébánosnak. Az akkor 27 éves, fiatal papot, többek között Géfin Gyula ajánlotta a püspök figyelmébe. (Mikes az első szemináriumé éve után felajánlotta Pehmnek az innsbrucki egyetemi tanulmányokat, de ő visszautasította azt.) A plébánosi kinevezése megbotránkoztatta az egyházmegye papságának a felét, de az idő igazolta, hogy Mikes jól döntött. A püspök nyomon követte és támogatta a későbbi Mindszenty pályáját. Géfin és Pehm barátsága egészen Géfin haláláig fennmaradt. A személyes hangvételű levelekben így írt Pehm: „ Kedves Gyula! Hálásan megköszönöm igaz baráti üdvözletedet. A sok között a legkedvesebbet. Az irántam való régi meleg szíved szólal meg benne és nagyon kedves a reminiscenciád: tíz évvel ezelőtt még én is ott kopogtam a kis

[39] Géfin hagyaték, SZEL. 8. dob. (1920. július 2.)
[40] Géfin Gyula: A Szombathelyi Egyházmegye Története II., Szombathely, 1929. 287-288 p.
[41] Székely, 2009. 112 p.
[42] Bakó, 2013. 183 p.

levitákkal. Ha akkor arra mertem volna gondolni, hogy ezt a plébániát vezetem: joggal elküldhettetek volna a Szemináriumból. Mindig éreztem, hogy akkoriban beteg lelkemhez Te voltál a legjobb…A zalaegerszegi hitoktatói állás, melyre te juttattál, bátorrá, többoldalúvá tett…"[43]

Közben Géfin karrierje elindult. 1922-ben, így szólt Mikes kinevezési levele: „…Kedveltségedet a püspöki szentszék bíróságánál a rendi és házassági kötelék védöi tisztsége ellátásával helyettesi minőségben megbízom…"[44] 1924-ben: „Krisztusban Kedves Fiam ! Méltányolva azt a buzgóságot,mellyel Kedveltséged papnevelő intézetem növendékeinek anyagi jólétét,mint vicerektor előmozditani törekedett; figyelembe véve Kedveltséged eredményes theologiai tanári munkásságát, nemkülönben a szentszéki biráskodás terén kifejtett érdemeit,Kedveltségedet szentszékem rendes birójává kinevezem,amely kinevezéssel a viola szinü öv viselésének joga is jár."[45] 1929-ben: „A Pauli Szent Vince Társaság Ügyvezető Tanácsa folyó évi február hó 7-én kelt 178.sz.átiratában arra kér ,hogy jelöljek ki valakit,akivel a szent Vince konferenciák ügyében érintkezésbe léphet. Egyidejüleg kelt átiratommal értesitettem az Ügyvezető Tanácsot,hogy erre Kedveltségedet jelöltem ki."[46] Géfin tudományos tevékenysége 1927-ben kezdődött. Mikes megbízta a püspöki és szemináriumi könyvtár igazgatásával illetve a Herzan-gyűjtemény kezelésével. Emellett kutatta a Püspöki Levéltárat. Anyagot gyűjtött könyvéhez, az egyházmegye történetéhez, melynek I. és II. kötetét, 1929-ben jelentette meg. A második kötetet a kollégái, az egyházmegye papjai irták, Géfin volt a szerkesztője. A könyv nemcsak itthon aratott sikert, hanem Bergenlandban és Bécsben is.

"Méltóságos és Főtisztelendő Gróf, Megyéspüspök Úr!

A Szombathelyi egyházmegye története II. kötetét mély tisztelettel küldöm meg Méltóságodnak s kérem fogadja ugyanazzal a szeretettel s jóindulattal, amellyel összeállításában kisérni és az I. kötetet fogadni kegyes volt. Egyházmegyénk történetének fontosabb eseményeit a 2 kötet feljegyzi napjainkig. Engedje a jó

[43] Dobri Mária:…szívélyesen üdvözöl barátod és híved…-Pehm (Mindszenty) József s Géfin Gyula barátságáról-, VSZ, 1995. 2. sz. 276 p.
[44] Géfin hagyaték, SZEL. 8. dob. (1922. május 14.)
[45] Géfin hagyaték, SZEL. 8. dob. (1924. december 24.)
[46] Géfin hagyaték, SZEL. 8. dob. (1929. február 16.)

Isten, hogy a következő idők krónikása Isten kegyelmében gazdag, boldog évekről számolhasson be s elmondhassa, hogy Méltóságodnak sikerült megvalósítania mindama nagy célokat, melyeket egyházmegyéje s hazája szolgálatában maga elé kitűzött.Méltóságod állandó, szeretetteljes érdeklődéséért, minden buzdító, jó szaváért s mindennemű segítségéért, mellyel munkámban támogatta, belém erőt, lelkesedést öntött, hálás szívvel köszönetet mondva magamat s munkámat Méltóságod további, kegyes jóindulatába ajánlva maradok Méltóságos Gróf, Megyéspüspök úrnak. Kézcsókoló fia in Ssmo Corde Géfin Gyula"[47]

Mikes 1930-ban kinevezte Géfint a Szent Márton Kölcsönkönyvtár vezetésével: „Elhatároztam,hogy papságom részére,annak szellemi nivójának további emelése céljából a Martineum könyvkereskedésével kapcsolatosan egy kölcsönkönyvtárt állitok fel,melynek szellemi irányitását Nagyontisztelendőségedre bizom..."[48] 1931-ben a püspök, létrehozta az Egyházművészeti Bizottságot, melynek ő lett az elnöke. „Helyettes elnökömmé kinevezem Wallner József apát-kanonok urat, előadóvá Dr. Géfin Gyula szemináriumi vicerekto urat, titkárrá Dr. Szendy László theol. tanár urat,a bizottság tagjaivá pedig: Fábián Gyula tanár, Dr. Fára József vármegyei főlevéltáros, gróf Erdődy Ferenc Dr. Palkó János egyházmegyei főtanfelügyelő. Pável Ágoston dr, tanár, Pehm József apát-plébános és Végh Gyula iparmüvészeti muzeum igazgatója-urakat."[49] A püspök számított Géfinre. Elismerte a tudását és lelkiismeretes munkáját. Mindezekért cserébe felkarolta és egyre nagyobb hatáskört biztosított részére.

4.2. A két királypuccs

Az vitathatatlan tény, hogy Mikes legitimista volt. Az eckartsaui nyilatkozatban[50], IV. Károly magyar király (I. Károly osztrák császár) lemondott az államügyek intézéséről, de a trónról nem. A király első visszatérése 1921. március 26-án, nagyszombaton történt.[51] Károly 1921. március 24-én elhagyta

[47] Mikes hagyaték, SZEL. 13. dob. (1929. szeptember 4.)
[48] Géfin hagyaték, SZEL. 8. dob. (1930. március 12.)
[49] Géfin hagyaték, SZEL. 8. dob. (1931. június 20.)
[50] 1918. november 3.
[51] A királypuccsal kapcsolatosan hatalmas a forráskészlet, mivel a dolgozatomnak nem ez a fő témája, csak érintőlegesen dolgoztam fel. Hegedüs Sándor: Az utolsó trónfosztás, Géfin Gyula: A

svájci tartózkodási helyét és álruhában, Münchenen keresztül Bécsbe utazott. Senki nem tudta merre jár és még maga sem sejtette, mi lesz a kimenetele a magyarországi útjának. Bécsben sem ismerték fel, ezért tudott, régi barátja, gróf Erdődy Tamás lakására menni. Ott találkozott a vépi birtokkal rendelkező gróffal. Autóval érkeztek a szombathelyi Püspökvárba, 26-án éjjel 11 óra körül. A király tudta, hogy Mikes hűséges híve és abban biztos volt, hogy egy püspököt a Húsvéti ünnepeken otthon találja. Személyesen is ismerték egymást, mert 1901 nyarán, az akkor Erdélyben kiránduló főhercegnek a mindennapi misét Mikes celebrálta. Véletlenül (?) lelkigyakorlaton tartózkodott Mikesnél dr. Vass József[52] miniszter. Gróf Sigray Antal[53] ivánci (vas megyei) kastélyában volt, akiért azonnal menesztette sofőrjét, (és a répceszentgyörgyi uradalom gazdatisztjét,) Almásy Lászlót[54]. Sigraynál, az akkori kormánybiztosnál vendégeskedett gróf Teleki Pál[55], aki szintén részt akart venni a fontos eseményen. Éjjel megkezdődött a

---

szombathelyi egyházmegye története II., Speidl Zoltán: A királykérdés és a sajtó (1919–1921), Sill Aba Feren: IV. Károly kiráy Szombathelyen, Zsiga Tibor: Szombathely az utolsó királyi székhely, Kardos József:Legitimizmus, Ormos Mária: „Soha, Amíg élek" Az utolsó koronás Habsburg puccskísérletei 1921-ben, Zsiga Tibor: Horthy ellen, a Királyért…, Pánczél Hegedüs János: „Várjuk a királyt!"

[52] Vass József (Sárvár, 1877 – Budapest, 1930.): kalocsai nagyprépost, egyetemi tanár, miniszter. Plébános, később hittanár és újságíró. Közélelmezési majd vallás- és közoktatásügyi miniszter a Teleki-, ill. Bethlen-kormányban. A két királypuccs idején, mint jó legitimista kapcsolatokkal rendelkező politikus közvetített Horthy és a király között. 1922–1930: népjóléti és munkaügyi miniszter. http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC16241/16548.htm, megtekintve: 2015. február 13.

[53] Sigray Antal, gróf (Ivánc, 1879 – New York, 1947): politikus. 1904-től főrendiházi tag. A Friedrich-kormány Nyugat-Magyarország főkormánybiztosává nevezte ki. A második királypuccs alakalmával 1921 októberében csatlakozott IV. Károlyhoz, a puccs összeomlása után tíz hétig vizsgálati fogságban tartották. 1944. március 19-én, a német megszálláskor elhurcolták, a mauthauseni koncentrációs táborba zárták. A tábor felszabadulásakor már súlyos betegen került Svájcba, onnan az USA-ba, ahol fogsága alatt szerzett betegségében meghalt. http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC13280/13795.htm, megtekintve: 2015. február 13.

[54] Almásy 1895-ben Borostyánkőn született egy nemesi család másodszülött fiaként, ezért sem címet, sem vagyont nem örökölt. Grófi címét is csak külföldön használta. Londonban műszaki tanulmányokat folytatott, autó- és sportrepülő-versenyző volt. Az I. Világháborúban az Osztrák–Magyar Monarchia repülőtisztjeként szolgált. A technika, különösen az autók és a repülők iránti rendkívüli érdeklődése és hozzáértése is nagy szerepet játszott abban, hogy később sivatagkutatóvá, nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő felfedezővé vált. Egy ausztriai kórházban, - egy korábban Afrikában szerzett - súlyos fertőzés következtében hunyt el 1951-ben. http://www.kislexikon.hu/grof_almasy_laszlo_ede.html#ixzz3RcOEbRJ3, megtekintve: 2015. február 13.

[55] gróf Teleki Pál János Ede (Budapest, 1879. november 1. – Budapest, 1941. április 3.) Politikus, földrajztudós, egyetemi tanár, az MTA tagja, Horthy kormányzó közeli barátja. A trianoni békét követően szakmai érvekkel igyekezett alátámasztani a magyar revíziós törekvéseket. 1920-ban külügyminiszter, 1920–21-ben miniszterelnök, 1938–39-ben közoktatásügyi miniszter, 1939-től ismét miniszterelnök. Ellenezte Magyarország részvételét a Jugoszlávia elleni agresszióban, s végső kétségbeesésében az egyébként is labilis idegzetű Teleki 1941. április 3-án öngyilkosságot

tanácskozás, amelyen részt vett a fentieken kívül Lehár ezredes[56] és Lingauer Albin[57] is. Két autóval indultak Budapestre, hogy a király találkozzon Horthyval és átvegye a hatalmat. Az első autót Almásy vezette, Teleki Pált és Vass minisztert vitte volna a kormányzóhoz, hogy előkészítsék a terepet. Egy defekt vagy „műdefekt" miatt elkéstek. A másik küldöttség Sigray Antal és a király személyéből állt. Ők egyenesen a miniszterelnöki palotába hajtottak, ahol bár némi zavar támadt és kiderült az is hamar, hogy IV. Károly érkezett meg, de négyszemközt tárgyalt a király és Horthy. Közben értesítették Gömbös Gyulát is. Gömbös agresszíven lépett fel a király ellen, szemben Horthy visszafogottságával. Végül Horthy arra hivatkozott, hogy kormányzói hatalmát nem a királytól, hanem a nemzetgyűléstől kapta. Nem adta át a hatalmat, sőt elérte, hogy a király elhagyja a fővárost és visszautazzon Szombathelyre. Szombathelyen Mikes püspök nem a királyt várta, hanem a proklamáció hírét.[58] De a király érkezett vissza és 39 fokos lázzal ágynak dőlt. Április 5-ig tudta az időt húzni a király, de a kormány már megtette az ellenlépéseket, leváltotta Lehár ezredest is. A környező országok is (Románia, SZHSZ királyság, Csehszlovákia; a „kisantant") fenyegettek a király ittléte és az esetleges Monarchia visszaállítása miatt. Április 5-én Körmend érintésével elhagyta az országot és a határtól az antant erők katonái visszakísérték Svájcba.

A második puccskísérlet 1921. október 20-án kezdődött, akkor szállt le a királyt és királynét szállító repülőgép a Sopron közeli Dénesfán. 21-én kormányt alakítottak. A hadsereg felesküdött a királyra és Győr, Komárom érintésével közelítettek a főváros felé. Október 24-én Budaörsnél a kormánycsapatok bekerítették a királyi katonaságot és lefegyverezték. A királyi párt Tatára

követett el. http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/ww2/who/teleki.html, megtekintve: 2015. február 13.

[56] Lehár Antal, báró (Sopron, 1876 – Bécs, 1962.): katonatiszt, Lehár Ferenc zeneszerző testvére. Az I. világháborúban, bárói címet kapott. A háborút ezredesként fejezte be. A Tanácsköztársaság bukása után együttműködött Horthy Miklóssal, csapatával részt vett a budapesti bevonulásban. A második királypuccs idején a király mellé állt, aki vezérőrnaggyá nevezte ki. A puccs bukása után letartóztatták, kiszabadulása után Németországba költözött. http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC09006/09334.htm, megtekintve: 2015. február 13.

[57] Lingauer Albin, Lékay-Lingauer (Gönyü, 1877 – Linz, 1962.): újságíró, politikus. 1901-től munkatársa, később főszerkesztője lett a Vasvármegye c. lapnak. Legitimista álláspontot képviselt. Majd elkanyarodott és nácizmus és a nyilas-irány felé. http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC09006/09502.htm, megtekintve: 2015. február 13.

[58] Zsiga Tibor: Horthy ellen, a királyért, Gondolat, Bp., 1989. 102-103 p.

szállították. IV. Károlyt és Zita királynét úgy kellett kimenekíteni néhány vérengző huszártiszt kezei közül. Tihanyba kerültek, majd az antanthatalmak szállították őket Madeira szigetére, a kijelölt tartózkodási helyükre, ahol IV. Károly király 1922. április 1-én meghalt.

Mikes püspöknek a második puccskísérletben nem volt sok szerepe. Az előkészítésben részt vett. Október 23-án, Szombathelyen ünnep volt, többezer ember vonult a püspöki palota elé. Mikes elmondta, hogy IV. Károly király elindult Sopronból Budapestre, hogy átvegye a hatalmat. A tervről, mint tényről beszélt, tehát be volt avatva a részletekbe.

4.3. Az egyházmegye képviselete utazásaik során

4.3.1. Mikes Sydneyben

A világkörüli utazást megelőzően Mikes részt vett az 1912-es bécsi és az 1913-as máltai világkongresszuson. Rómában többször járt, 1923-ban ad limina látogatásra repülőgépen érkezett a püspökök közül először. „Ach, mein fliegender Bischof!"- jegyezte meg a pápa.[59]

1928-ban Sydneyben rendezték az Eucharisztikus[60] Világkongresszust. Előtte 1926-ban Chicagóban volt, ahol Chernoch János esztergomi érsek, bíboros-hercegprímás képviselte hazánkat. Mikes világkörüli útja nem volt megszokott egy katolikus főpaptól, ráadásul a Horthy-korszakban. De miért pont Mikes? Az köztudott volt, hogy a püspök szeretett utazni. Szívesen kipróbált új közlekedési eszközöket. Öt nyelven beszélt. Ezenkívül kellett hozzá némi szerencse is. „A Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus Állandó Bizottságának tagjaként működött Battyány-Strattmann László[61] herceg, aki a szombathelyi egyházmegye

[59] Áh, az én repülő püspököm – mondta XI. Piusz pápa

[60] A római katolikus egyház az oltáriszentséget nyilvánosan a világ híveit egy helyre szólítva szervezi meg az Eucharisztikus világkongresszust. Az „eukarisztia" jelentése: hálaadás. A hét szentség közül a harmadik. „Az átlényegülés a misében megy végbe: a kenyér és a bor lényege megszűnik, illetve átváltozik Krisztus testévé és vérévé…a felszentelt pap Krisztus nevében mond: „Ez az én testem, ez az én vérem." Az eucharisztia tehát az ember lelki táplálására szolgál." Gergely Jenő: Eucharisztikus Világkongresszus Budapesten/1938, Kossuth Kiadó, Bp., 1988. 12 p.

[61] Dr. Batthyány-Strattmann László 1870-ben született. Tanult kémiát, fizikát, filozófiát, irodalmat és zenét is, 1900-ban, Bécsben orvosi diplomát szerzett. 1915-ben meghalt nagybátyja, így örökölte a vagyonát és körmendi kastélyát. S egyúttal megkapta a hercegi címet és a Strattmann nevet. 1931. január 22-én, Bécsben halt meg. A Szentatya boldoggá avatta: Róma, 2003. március 23. http://batthyany.katolikus.hu/, megtekintve: 2015. február 14.

híve volt."[62] A herceg vette fel a kapcsolatot Henry d'Jeanville-lel, a Bizottság elnökével, aztán már Mikes levelezett a francia gróffal. Olyan útitársakat keresett, akik a hosszabb utat választották. Több céllal indult útnak. Egyrészt maga a Kongresszus, másrészt felhívni a figyelmet a magyarokra, a magyar katolikus egyházra, harmadrészt elindította a felkészülést az 1938-as budapesti rendezésű világkongresszusra. Negyedrészt felkeresni és bátorítást adni a nyugati szórványokban élő magyar közösségeknek, papoknak. Ötödrészt, kapcsolatokat építeni, és hatodrészt az út, az utazás öröme, izgalma miatt.

1928. június 20-án 14.30-kor Elindult Bécsbe. Aztán Innsbruckban meglátogatta nővérét és az iskolát. Vonattal Párizsba utazott, ahol találkozott két papjával, akiket előzőleg ő küldött a szervezetten kivándorolt sárváriak lelkigondozására. Luxemburgban meglátogatta a királyi családot. Le Havre kikötőjéből indult New Yorkba, csatlakozott az útitársaihoz[63]. Július 4-én érkezett Amerikába, ahol csatlakozott hozzá Dancsecs Imre és dr. Szabó János. Kanadában több programja is volt, de ezekről nem tudunk pontos adatokat. Járt a nyugati parton is. Majd Honolulu és Új-Zéland érintésével augusztus 26-án ért Ausztráliába. Indián, Ceylonon és Rómán keresztül (ad limina látogatás) ért haza december 7-én. Szombathelye nagy ünnepséget rendeztek a tiszteletére. A Vasvármegye már három nappal korábban vezércikket írt a világjáró püspök tiszteletére. Az eredeti terv szerint a Szentföldet is érintette volna, de ez kimaradt az utazásból, talán egy maláriás megbetegedés miatt.[64] Mikes sokat látott, sokat tanult az útja során. Élményeit, tapasztalatait előadásokon ismertette. Sajnos írott formában nem maradtak fenn.

4.3.2. Géfin tanulmányútja Vatikánban

1930-ban a papi kölcsönkönyvtár felállításakor és Géfin igazgatói kinevezésekor több feladatot is el kellett végeznie a tudós tanárnak. Szeptember 24-én kelt levelében így írt: „Nagy örömmel jelentem Méltóságos Püspök Urnak, hogy Herzan biboros miniszteri iratainak nyomában vagyok. A biboros hálálakor

[62] Bakó, 2010. 239 p.
[63] Többek között:Thomas Heylen namuri püspök, Lamy püspök, Croy herceg és unokahúga, Jeanville gróf . In: Bakó,2010. 240 p.
[64] Bakó, 2010. 247-248 p.

a kancellária megbizottja elvitte Szombathelyről ezeket s elismervényt adott róluk. Az elismervényt a káptalani levéltárban találtam meg. E szerint a hagyatékban volt 34 köteg irat. Ezek között Herzan jelentései Bécsbe, a pápai udvarba, a Bécsből kapott titkos instrukciók, a pápai udvartól,az államtikárságtól kapott értesitések,II.József,Mária Terézia, s a pápák eredeti levelei és a velencei pápaválasztásra vonatkozó 4 iratköteg!!!... Abban,hogy megtalálom az iratokat a Staatsarchivban,nagyon bizom.De félek attól,hogy,ha előkerülnek,a levéltár valamelyik tudósa elém vág s elcsipi előlem azok publikálását.Vasárnap d.u.felmegyek Bécsbe s néhány napot ott töltök.Itthon Pápai János helyettesit ez alatt. Ha lehet,felviszem Werner Lujzit[65] is,mert az iratok nagy része olasz,s igy számomra sajnos idegen birodalom. Mihelyt az iratokat megtalálom,értesiteni fogom Méltóságodat."[66] Több levélben számolt be a kutatás eredményeiről.

A kutatásait soha nem zárta le, nem tekintette befejezettnek. A műveit, úgy köttette be saját részre, hogy minden oldal után egy üres lap álljon rendelkezésére, a későbbi bejegyzésekhez.[67] Géfin Gyula az 1931/32 tanévre állami ösztöndíjat kapott a római Collegium Hungaricumba, hogy egyházmegyei tanulmányait folytassa és a vatikáni levéltárban kutasson. 1932 februárjában foglalja el szállását, melyről hosszú levélben számol be Mikes püspöknek. „Végül,de nem utoljára-hálás szivvel megköszönöm Excellenciádnak,hogy kegyes volt a pápai t.kamarási cím elnyerésére felterjeszteni.Luttor prelátus úr a mult héten emlitette,hogy a Vatikánban ágensünk betegége miatt őt kérték fel arra,hogy a kinevező oklevelet küldje el Excellenciádnak.A kinevezési illetéket /360 lirát/átadtam a prelátus urnak,ő szives volt azt a megf.hivatalban leróni.Jóllehet

[65] Az apai részről bajor eredetű Werner Alajos Tiszakécskén született 1905. július 14-én. 1928-ban szerezte meg teológiai doktorátusát a Budapesti Hittudományi Akadémián. Pappá szentelését követően Rómába ment. Az ottani Gergely Egyetemen doktorált - hazánkból elsőként - egyházzenéből. Papi működése mellett életében mindvégig központi szerepet játszott a szent zene. Miután hazatért az Örök Városból, Szombathelyen megalapította a Schola Cantorum Sabariensist. "Mesterségbeli tudásának" köszönhetően az általa szervezett és vezetett művészeti együttesek egytől egyig az egyházi zene élvonalába emelkedtek. Még Kodály Zoltán is felfigyelt Werner tehetségére, és lehetőségeihez mérten segítette is őt. (A legnehezebb időkben, 1957-ben például azért mehetett el a párizsi egyházzenei kongresszusra, mert Kodály kezességet vállalt érte.) Szorosan kötődött a Regnum Marianum mozgalomhoz, hiszen másfél évtizedig házfőnöke is volt. A háború után részben ezért és az ifjúsági pasztoráció területén végzett munkája miatt kellett két - összesen ötéves - börtönfogságot elszenvednie. 1978-ban, hetvenhárom éves korában hunyt el. http://ujember.katolikus.hu/Archivum/2002.07.07/0403.html, megtekintve: 2015. február 14.

[66] Mikes hagyaték, SZEL. 13. dob. (1930. szeptember 24.)

[67] Dobri, 2006. 130 p.

még Excellenciádtól nem kaptam meg erre az engedélyt,bátorkodtam ma – ad conciliandam mihi auctoritatem – vörös övvel felmenni Odescalchi herceg főtitkárához,Barone Marincolához,hogy Herzan biboros legmeghittebb barátjainak,a Bracciano hercegeknek archivuma és képtára iránt felvilágosítást kérjek.Werner Lujzi jött velem s amikor ekként jelentett be."Monsignore Géfin", a kedves,öreg báró úr elkapta a kezemet és alázatos csókot nyomott rá. Bizony elszégyeltem magamat."[68]

Eközben Mikes írt levelet: „Kedves Gyulám! A napokban expediáltam Neked kamarási kinevezésedet.Örültem, hogy ezen jól megérdemelt distinctiot megszerezhettem Neked és hogy épen akkor kaptad meg, amikor az római tartózkodásod alatt nagy hasznodra fog válni.Remélem,hogy sokáig és egészséges testen fogod viselhetni a paonazza színeket. Kedves leveledet kézhez vettem.Örülök,hogy jól érzed magad Rómában. Jelzem,hogy már itthon is uj munkakör vár Téged.Gróf Erdődy Sándor minap egészen a saját iniciativájából azt kérdezte tőlem,hogy vajjon dr. Géfin úr nem szerezhetne-e neki alkalmas embert,hogy levéltárban kutasson? Erre azt mondtam, hogy talán Géfin dr. úr maga is szivesen vállalna ilyen munkát. – Mivel mogyorókeréki,galgóczi és körmendi levéltárak egymást kiegészitik,ily módon az egyik levéltárba belépve mindháromhoz a kulcs kezedbe adatik."[69]

A cím és a piros öv sokat segített Géfin munkájában. Vatikáni tartózkodása alatt több levelet váltottak, melyek tartalmaznak személyes ügyeket is és beszámolókat a szombathelyi illetve a vatikáni mindennapokról. Géfin egyre jobban összebarátkozott Werner Alajossal. 1932 húsvétján még biztos kinn tartózkodik. A következő levelet a püspök már Szombathelyre címezte. Géfin igazi tudós alkat volt. Ez a tanulmányút kiteljesedést adott neki.

4.4. A szombathelyi egyházmegye története (három kötet)

Géfin három kötetes műve nagyon jelentős az egyházmegyében, de az országban is csak elvétve találni ilyen részletes és hatalmas adattárral rendelkező írást. 1929-ben jelent meg az első kötet (az egyházmegye 150 éves jubileuma után). A monográfiában bemutatta a város történetét és az 1777-es alapítású

[68] Mikes hagyaték. SZEL. 14. dob. (1932. február 27.)
[69] Géfin hagyaték. SZEL. 8.dob. (1932. március 1.)

egyházmegye első négy püspökét (életüket és munkásságukat). Az alapítóról, Szily János püspökről írt legtöbbet, akinek a nevéhez fűződnek a barokk épületek és egyházi intézmények létrehozása. A második kötetet csak szerkesztette. Az egyházmegye papjai írták meg az 1844-1929 közötti évek püspökeinek életét és működésüket, a szombathelyi szeminárium történetét, a vasvár-szombathelyi székeskáptalan történetét, a papság irodalmi és háborús tevékenységét és az iskolaügy fejlődését. „Géfin Gyula könyvében rengeteg adatot gyűjtött egybe, s a részletek nagy szeretetével pergeti a püspökök tevékenységét évről évre haladva. A nagyjelentőségű országos, egyházi, politikai ügyek mellett a sokszor csekélynek látszó, de jellemző napi munkák is helyet kapnak. Műve teljes joggal érdemelte ki a magyar egyházi és tudományos körök elismerését."[70] Rengeteg elismerő levelet kapott. Szekfű Gyula történész így írt: „Főtisztelendő Tanár Úr...ez a nagy munka 18. és 19. századi történetünknek és egyháztörténetünknek fontos kútfője lesz."[71] Géfin vatikáni, bécsi, egri, esztergomi, győri és helyi levéltári kutatómunkája után állította össze a harmadik kötetet. Ezerötszáz, a szombathelyi egyházmegyében tevékenykedő papnak az életrajzát állította össze. A kötet méltó befejezése, zárása a nem mindennapi munkának. A kutatók ma is a „Géfin-ben" keresik először az információkat.[72] Tóth Endre[73] szerint: „Példának tekintette egykori innsbrucki tanárának, a jezsuita Hugo Hurter Nomenclator literarius theologiae catholicae című hatalmas művét, amelynek darabjait szeretettel őrizte könyvtárában."[74] 1935-ben, a harmadik kötet megjelenése után a Pázmány Péter Tudományegyetem „Doctor Collegiatus" címet adományozott számára. A módszeréről és a lelkiismeretes munkájáról egy Mikesnek küldött levelében találtam két mondatot: „A történelmi névtár összeállításában most jutottam el az „S" betüig.Az A-R betük alatt 1152 pap életrajzi adatait állítottam össze. Remélem,hogy nyárig végzek s az őszre druckreif[75] lesz a munka."[76] Géfin

[70] Dobri, 2006. 125 p.
[71] Géfin hagyaték, SZEL. Levelezés. Szekfű Gyula levele. 1929. június 25.
[72] Dobri, 2006. 127 p.
[73] Tóth Endre, (Szombathely, 1944. május 1. –) római korral és középkorral foglalkozó régész a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának nyugalmazott főosztályvezetője, Géfin Gyula unokaöccse
[74]Tóth Endre: Bevezető, In: Géfin Gyula emlékezete. Szerk.: Feiszt György, Szombathely, Szombathely Megyei Jogú város, 2008. (továbbiakban: Tóth Endre, 2008.) 6 p.
[75] Druckreif = nyomdakész
[76] Mikes hagyaték, SZEL. 14. dob. (1934. február 21.)

Gyulát ez a nagyszabású munkája elismerté tette. Oktatói, tanári, tudományos kutatói elfoglaltsága mellett felolvasóestekre járt, különféle lapokban publikált. A Faludi Ferenc Irodalmi Társaság szervezéséből is kivette a részét.

5. Géfin, a régész

„Grősz József püspök és Császár József dr. szemináriumi rektor gondos gazdálkodásának eredményeként lehetővé vált az új szemináriumi szárny fölépítése a püspöki- és szemináriumi kertet elválasztó fal vonalában. Célunk az volt, hogy kispapjaink számára különszobás otthont nyissunk, amelynek ablakai a püspöki kertre tekintsenek és délutáni napot kapjanak. A tervet Gruber Imre építész készítette.

1938. január 10-én a szemináriumi kertben a talajviszonyok vizsgálata céljából próbaásást rendeltünk el. Egy méter hatvan centi mélységben elakadt a munka. A munkások csákánya egy nagyon szépen profilírozott márványtömbbe ütközött. A szomszédos rétegeket nagy gonddal tártuk fel, és örömünkre 140 cm mélységben ragyogó színpompában szépséges mozaik tárult elénk. A következő napokban a kispapok munkába álltak. A leglelkesebbek neveit jegyezzük fel: Falusi József, Fonnyadt Antal, Hosszú József, Várszegi József, Jambrich Ignác, Geosics Ferenc, és Németh Gyula. Egy hét alatt tíz méter hosszúságban és két és fél méter szélességben sikerült feltárni a mozaikot. Szombathely lakossága lázban égett, seregestől jöttek a lelet megtekintésére, és az a hír terjedt el, hogy megtalálták Ovidius sírját."[77]

A romkerti feltárások télen is folytatódtak és „közmunkások" is dolgoztak. Az egyik munkás nem jó szemmel nézte, hogy a papoknak meleg kabátjuk van. Géfin meghallotta a csípős megjegyzést és odaadta a télikabátját.[78] Maga a feltárás Géfin munkájának volt köszönhető, ő találta meg, tárta fel, őrizte és mutatta be, sőt büszkélkedett vele. A pénzforrásokat is ő teremtette elő. Levelezett a Műemlékek Országos Bizottmányával. Részletes ásatási naplót vezetett. „Az

[77] A savariai ásatások kezdeményezőjének és mindvégig szorgalmazójának egy ránk maradt, eddig még nem közölt riportszerű tudósításának közreadásával szeretnénk emlékezni dr. Géfin Gyulára és nem felejteni érdemeit. A cikk megállapításai, ha módosultak is, történettudományi értékűek. Tóth Endre, 2008. 73 p. A 200 éves szombathelyi egyházmegye emlékkönyve, Szerk.: Tóth Imre, Szombathely, 1977. 27 p.

[78] Tóth Emdre, 2008. 10 p.

ásatással széles körben ismertté tette Szombathelyt. A helyszínt-a második világháború ellenére- neves külföldi szakemberek és látogatók keresték fel. Különösen értékes volt számára a Deutsches Archáologisches Institut elismerése, amely 1941-ben levelező tagjául választotta. Az 1950-es évek elsorvasztott nemzetközi kapcsolatrendszerében Géfin Gyula maradt a német társaság egyetlen magyar tagja. Az ásatások szakmai vezetője Paulovics István-aki ekkor neveztek ki Debrecenben egyetemi tanárnak- csak ritkán tartózkodott Szombathelyen, így a feltárásokat lényegében Géfin vezette."[79] Számos ismert szaktekintély és laikus érdeklődő szemlélte meg a feltárást. Kodály Zoltán; Fritz Gerke, a berlini egyetem archeológus professzora és tanítványai; Wilhelm Weber, a berlini egyetem ókor-történész professzora; Amadeo Maiuri, a pompeji ásatások vezetője.[80]

Közben szervezte az egyházmegyei múzeumot is. Korábban, Szily püspök összegyűjtötte a feliratos és művészi jellegű oszlop-és szobortöredékeket, sírkőfeliratokat, és a palota dísztermébe, és kertjébe állíttatta ki. 1784-ben ezzel az archeológiai gyűjteménnyel létrejött az ország első kiállítóhelye.[81] Géfin időt, energiát, pénzt nem sajnált. „Örömmel jelentem Excellenciádnak,hogy az egyházmegyei muzeum terve a megvalósulás stádiumába lépett.A hét folyamán Kapossy János egyetemi m. tanár,országos főlevéltárnok és Paulovics István egyetemi tanár segítségével felállítjuk a muzeumot,ill."állandó jellegü kiállítást". Excellenciád kegyes volt néhány szobrocskát felajánlani muzeumunk számára.Mély tisztelettel kérem,kegyeskedjék azokat Róka Endrének,e sorok átnyújtójának átadni,aki azokat Szombathelyre hozza."[82] Ebből a levélből is kitűnik, hogy megragadta az összes lehetőséget, hogy gyűjtse a múzeum számára az értékeket.

6. Mikes lemondása és visszavonulása

„Pénz dolgában kettőt tudott nagyon: pénzt teremteni és pénzt elkölteni. Sajnos, a két képesség nem működött mindig együtt, és így gyakoriak voltak a pénzügyi zavarok."[83] Mikes püspöknek rengeteg adóssága halmozódott fel.

[79] Tóth Endre, 2008. 10 p.
[80] Dobri, 2006. 129 p.
[81] http://muzeum.martinus.hu/adat/, megtekintve: 2015. február 15.
[82] Mikes hagyaték, SZEL. 17. dob. (1943. október 24.)
[83] Székely, 2009. 198 p.

Kezelhetetlenné vált a kialakult helyzet a káptalannal. Ráadásul szívbetegsége is erősödött. A püspök az általa alapított Egyházmegyei Takaréktól is kért kölcsönt, de az intézet vállalva a következményeket, elutasította hitelkérelmét. Ekkor veszett össze Rogács Ferenccel, akitől megvonta a bizalmát, ezért lemondásra kényszerült az igazgatótanácsi posztról. Boda Jánossal is ezért volt nézeteltérése, pedig előtte harmonikus volt a munkakapcsolatuk, az Annunciatae kongregráció vezetője a gazdasági gondok közepette 1933-ban meghalt. A püspöknek jelentős magánvagyona is volt. Ármin bátyja, a hatalmas grófi vagyont még növelni is tudta. Jól forgatta a pénzt. Bécsben és Pesten bérházakat vásárolt nemcsak magának, hanem püspök öccsének is. Mikes János értékesítette ezeket. „Végül a jó barát és egyben a püspök anyagi ügyeinek gondozója, tanácsadója, Conrad Ottó, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank igazgatója vette kézbe a személyes pénzügyek kezelését és nyújtott kölcsönt."[84]

Géfin is tudott a pénzügyi gondokról, mert levelében segítséget ajánl: „A »Neues Wiener Journal« vasárnapi számában nagy örömmel olvastam a mellékelt kedves megemlékezést Excellenciádról. Legyen szabad tisztelettel megküldenem. A napokban Angyal Pállal, a Pázmány egyetém ez évi rektorával beszélgettem. Őszinte, lelkes tisztelője Excellenciádnak. Beszélgetés közben azt kérdezte tőlem, áll-e képzett, jó összeköttetésű jogászember Nagyméltóságod oldalán vagyonügyi tárgyalásaiban. Azt feleltem: nem tudom. Erre megkért, említsem meg alkalmilag, hogy bármikor készséggel áll szolgálatára Kegyelmes Atyámnak akár személyes munkájával, akár azzal, hogy magas figyelmébe ajánl megbizható, ügyes, illetékes helyeken jó összeköttetésű ügyvédet. Arra az esetre, ha Nagyméltóságod igénybe óhajtaná venni a rektor úr szolgálatát, ideírom bpesti címét: Karátsonyi u.9."[85] Mikes, 1933-ban a vallás- és közoktatási minisztert kérte fel a püspökség vagyonának átvilágítására. Uher Károly miniszteri biztos beszámolója szerint, a „javadalom jövedelme nem fedezte a szükségleteket, mert bár a terhei fennmaradtak, a törzsvagyon a kötvények elértéktelenedése miatt mintegy másfél millió koronával lett szegényebb, azaz szinte teljesen elveszett. Ennél fogva a vizsgálat megállapította, hogy a püspököt nem terheli felelősség a püspökség

[84] SZEL Mikes János iratai. Missilis 1933. IN: Bakó, 2013. 237 p.
[85] Mikes hagyaték. SZEL. 17. dob. (1933. augusztus 1.)

anyagi gondjaiért."[86] Mikes lemondásakor a püspökség elszámolása: „A püspök terhére: 286333P 75f, a püspök javára: 285374P 82f, Mikes terhére marad 958P 82f. Kimutatás a Szombathelyi püspöki javadalom gróf Mikes János püspök részéről a Vallásalap részére történő átadása alkalmából 1936-40."[87]

A püspök bizonyítottan beteg volt. 1934 húsvétját Rómában tölti, részt vesz a XI. Pius pápa által celebrált Don Bosco szentté avatásán április elsején[88] (húsvétvasárnapon). Aztán Nápolyban pihent és április 18-án kihallgatáson volt a pápánál, majd Pacelli államtitkárnál. Valószínűsíthető, hogy a püspökség gazdasági ügyeiről esett szó. Október 13-án influenzás lett, amit elsősorban pihenéssel kúráltak, ezt az orvosok meghosszabbították. December 20-án, Répceszentgyörgyön tartózkodott. Majd 1935 januárjában Szicíliába utazott, Taorminába.[89] Március 28-án látogatást tett a pápánál. Április közepén ért Budapestre, addig Velencében tartózkodott. A húsvéti szertartásokat Grősz József[90] celebrálta. Pünkösdkor ellátta püspöki teendőit, de utána megint a betegségre hivatkozva Grősz helyettesíti.[91] A püspöki kar tanácskozásain Mikes 1934. szeptember 26-ig rendszeresen részt vett. A jegyzőkönyvekből kiderül, hogy 1935 márciusában és októberében betegség miatt maradt távol. Az 1936. március 18-i értekezleten a hercegprímás megkérdezte a püspököket, hogy ezentúl is meghívják-e a betegség miatt időközben lemondott Mikes Jánost. Egyöntetűen

---

[86] Bakó, 2013. 237 p.
[87] SZEL Vasvár-Szombathelyi Székeskáptalan iratai. Gazdasági iratok. IN: Bakó, 2013. 238-239 p.
[88] 1934.04.01. húsvétvasárnap, http://www.szaleziak.hu/don-bosco-elete/3362/item/item, megtekintve: 2015. február 21.
[89] Géfin hagyaték, SZEL. 8.dob. (1935. február 24.) A levél tetején piros színnel a város címere és a San Domenico Palace Hotel olvasható.
[90] Grősz József (Féltorony, 1887–Kalocsa, 1961): érsek. 1948. december 27: Mindszenty bíboros letartóztatásának másnapján Kádár János belügyminiszter fölszólította: mondjon le az érsekségről. A hatalom végül elállt szándékától, így másodízben is a püspöki kar elnöke. 1950: Ő írta alá a kormány és az Egyház közötti egyezményt. 1951. május 18-án letartóztatták, és koncepciós perben 15 év börtönre ítélték. Püspökszentlászlóra, házi őrizetbe került. 1955. december 14: az igazságügyminiszter engedélyezte börtönbüntetésének megszakítását; Tószeg plébániájára került házi őrizetbe. 1956. május 12: az Elnöki Tanács kegyelmi úton elengedte hátralévő büntetését, s visszatérhetett székhelyére. http://lexikon.katolikus.hu/G/Gr%C5%91sz.html, (megtekintve:2015. február 21.)
[91] Bakó, 2013. 242 p.

igennel válaszoltak az egybegyűltek.[92] A volt püspök az 1936. októberi konferencián már részt vett.

A legújabb kutatásokban, Tóth Krisztina és Bakó Balázs disszertációiban sincs egyöntetű állásfoglalás a lemondás körülményeit illetően. Az vitathatatlan, hogy az egyházmegye pénzügyei katasztrofális helyzetben voltak, az is biztos, hogy Mikes beteg volt. Az már kicsit árnyaltabb, hogy ezért kellett-e lemondania? A betegsége nem volt halálos. Az én meggyőződésem, hogy ezek az események mind közrejátszottak abban, hogy engedték vagy felkérték Mikest a lemondásra. Az biztos, hogy ez a döntés volt mindenki számára a legjobb megoldás. Azt a véleményt elvetem, hogy a kormány a legitimista nézetei miatt kényszerítette volna a lemondásra. Tóth Krisztna szerint, Angelo Rotta nuncius közölte vele XI. Pius pápa óhaját, hogy mondjon le. „Mikes püspök a hírt kissé felindultan fogadta, de belenyugodott…Serédi Jusztiánon[93] keresztül több kérést is megfogalmazott, amelyek teljesítéséhez XI. Pius belegyezését adta. Köztük a répceszentgyörgyi püspöki nyaraló és park életfogytig tartó használati jogát, 1.000 P havi járandóságot a Vallásalapból, valamint érseki címet. Szintén kérte, hogy az ügyet diszkréten kezeljék, s annak érdekében, hogy tisztességben vonulhasson vissza, indokolják lemondását egészségügyi okokkal."[94] Mikes szerint saját vagyonából nem tudna méltóan élni, mindezt Madeiráról írta Serédinek. „Mikes lemondása után a pápa helenopolisi címzetes püspökké, majd 1939-ben, a püspökség vagyoni helyzetének és Mikes adósságainak tisztázása után selymbriai címzetes érsekké nevezte ki. Lemondásának körülményei tehát merőben szokatlanok voltak, nagy visszhangot váltottak ki, de a botrányt sikerült elkerülni. Az ügy intézése azonban Mikes szempontjából sikeresnek mondható: tekintélyét

---

[92] Gergely Jenő: A püspöki kar tanácskozásai, Gondolat, Bp., 1984. 232.p. A szerző megjegyzése: „Mikes lemondásának tényleges oka a javadalom csődbe vitele volt. A kormány a szombathelyi püspökség szanálása ürügyén könnyen megszabadult az intranzigens legitimista püspöktől."

[93] Serédi Jusztinián György, (Szapucsek György) (Deáki, 1884─Esztergom, 1945) Pannonhalmán főiskolai tanár. 1920-27: Rómában rendi prokurátor és a vatikáni magyar követség egyházjogi tanácsosa, 1927: esztergomi érsek, bíboros. http://lexikon.katolikus.hu/S/Ser%C3%A9di.html, megtekintve: 2015. február 19.

[94] (Első említés Angelo Rotta 1935. július 2-án kelt levelében olvasható. Az érseki cím elnyerésére csak adósságai törlesztését követően került sor.) Tóth Krisztina: A szombathelyi egyházmegye (1936-1944) Grősz József szombathelyi egyházkormányzása, Doktori (PhD) értekezés, 2013. 42.p. http://btk.ppke.hu/uploads/articles/7429/file/T%C3%B3th%20Krisztina_disszert%C3%A1ci%C3%B3.pdf, megtekintve: 2015. február 14

és nevének tisztaságát megőrizve, további életkörülményeit a lehető legjobb formában átmentve vonulhatott vissza."[95]

7. Répceszentgyörgy, Szombathely

1935-ben, Mikes, lemondása után visszavonult a répceszentgyörgyi püspöki nyaralóba. Géfin Gyula pedig befejezte és megjelentette Az egyházmegye története harmadik kötetét. A viszontagságos előző évből maradt fenn Géfin két levele: „Hálatelt szivvel mondok köszönetet Excellenciádnak, hogy Szily államtitkár urnál hugom kinevezése ügyében interveniálni kegyes volt. Az egyházmegye történetét már f.hó 16-án,pénteken elküldöttem az államtitkár úr címére a külügyminisztériumba s mellékeltem egy levélkét,melyben „Püspöki hivatal" aláírással jelentettem az államtitkár urnak,hogy a könyveket Excellenciád magas megbízásából küldjük,kérve,hogy azokat magánkönyvtárában helyezze el. Ha a csomag elkallódott volna,megreklamálom,vagy küldök másik példányt."[96]

„Engedje meg Kegyelmes Uram,hogy örömmel jelentsem,hogy hugom dicséretes eredménnyel letette doktori szigorlatát,a pécsi egyetem elfogadta a Herzan-könyvtárról szóló értekezését és junius 14-én Pécsett doktorrá avatták.Édesanyámmal és kis árvájával együtt jelen voltunk a promóción. Egyidejüleg elküldöttem Excellenciás Uram címére egy példányt a disszertációból,amelyet hugom bátor volt Kegyelmes Urunknak dedikálni.Vasárnap egy diszkötésü példányt fogok átnyujtani Excellenciádnak és a Herzan-könyvtárban elhelyezek 25 pl.-t az előkelőbb vendégek számára. A doktorátus megszerzése révén hugom reménye állami alkalmazásra bizonyos fokig erősödött.Alázatos tisztelettel kérjük Excellenciádat,kegyeskedjék a VKMinisztériumban magas pártfogásával támogatni hugom folyamodását,amely 30.597/933.sz.a.van ott iktatva.A személyi adatokat mellékelem. Édesanyám,hugom és a kis árva kézcsókját jelentve,kérelmünket Excellenciád magas pártfogásába ajánlva mély tiszteletem jelentésével maradok Nagyméltóságu Gróf,Megyéspüspök Urnak kézcsókoló,hálás fia..."[97] Géfin huga,

[95] Bakó, 2013. 251 p.
[96] Mikes hagyaték, SZEL. 14. dob. (1934. február 21.)
[97] Mikes hagyaték, SZEL. 14. dob. (1934. június 21.)

Nagy Rezsőné Dr. Géfin Mária francia szakos tanárnő volt. Diplomamunkája: A Herzan könyvtár francia könyvei és kéziratai. Mikes segítette a Géfin családot.

Mikes távozása után Géfin megtartotta pozícióit. Az biztos, hogy tartották a kapcsolatot, egy levél maradt fenn 1936-ból. Madeira szigetéről, Funchalból írt a püspök. Útközben meglátogatta Zita királynét Belgiumban, hogy lemondását bejelentse. Majd a „Cap Arcona" nevű hajón Liszabonból utazott tovább. Útközben hatalmas vihar volt. „Én jól bírtam a tengert – mint mindig. Engem nem a tenger hullámai, hanem az élet hullámai tettek beteggé, sőt a tengeri betegséghez hasonló érzelmekkel töltöttek el! – Itt azonban az »europamüde«[98] ember pihen, sem egyházi, sem politikusi gondok ide nem jutnak. Szegény Királyunk is pihenhetett volna itt, és az élet csalódásai után megint mosolyoghatott volna e gyönyörű helyen, ha a pénztelenség nem kényszerítette volna őt, hogy a napsütéses tengerpartról a felhős, hideg »Monte«-ra költözzék. Azután jött a tüdőgyulladás és a megviselt szive és a megtört életerő nem tudott már megküzdeni a betegséggel... Itt mindazokkal behatóan beszéltem, akik a királyi családdal érintkezésben voltak. – A Királynéról, mint igazi »mulier fortisról«[99] a legnagyobb elismeréssel beszélnek; boldogult Királyunk emlékét pedig mint szentét tisztelik. Tudd [?] hogy elzarándokolhatok a »Quinta do Monte« a halálos házba, és sírja fölött is misézem (a mi [?] villánkban rendes kápolna is van). Azon fáradozok, hogy a »Quinta do Monte« valami jámbor intézmény részére szereztessék meg, és az őrizze ott az ő emlékét...Áprilist, Májust Spanyolországban és Délfranciaországban akarjuk tölteni, azután Királyom óhajára vissza ..., és valamikor május végén haza."[100]

Mire Mikes hazatért, a pletykák elültek. Nyarait Répceszentgyörgyön töltötte (a teleket Budapesten vagy valamelyik mediterrán üdülőhelyen). Sokat utazott, de nagyon szerette és magáénak tudta a kastélyt. Gyönyörű kertje, pávái és dámvadjai megnyugtatták. Vendégeket hívott, teniszezhettek, fürödhettek, kuglizhattak és nagyokat ehettek. Kívülállóként is véleményt formált, tartotta a kapcsolatot az egyházmegyével, a papjaival és a „támogatottjaival". Elítélte a hitleri politikát és szakított egykori barátjával, Lingauer Albinnal, amikor éltette a

[98] europamüde= Európába belefáradt
[99] mulier fortis= erős asszony
[100] Géfin hagyaték, SZEL. 8. dob. (1936. február 18.)

nyilas hatalmat. Egyszerűen visszaküldte a Vasvármegyét (az általa szerkesztett és fémjelzett lapot). Utódáról, Grősz Józsefről jó véleménnyel volt, így élcelődött róla: „Unser jetziger Bischof ist Grősz, aber sein Vorgänger war noch grőszer" [A mi püspökünk „Nagy" (Grősz), de az elődje még nagyobb volt.][101]

Géfin Gyula Szombathelyen tette a dolgát. 1938-tól a szeminárium vezetésén kívül az ásatásokkal foglalkozott, helytörténeti munkákat adott ki. A szombathelyi Székesegyházról írt monográfiája a város 1900 éves fennállására jelent meg (1943). Elindította és szerkesztette az Acta Savariensa sorozatot és az első évben, 1943-ban, három kötetet jelentetett meg. Ezeken kívül még két kötet készült és 1948-ban megszűnt a múltidéző, történelmi kiadvány. Létrehozta az Egyházmegyei Kiállítást, a múzeum elődjét a Sala Terrenában.[102]

8. A második világháború

8.1. Levelek a háború alatt

Aránylag nagyobb számú levelezés volt köztük a háború alatt. Moser Sophie 1921. december 13-án halt meg. Püspök fia a Székesegyházban, a Szent István-oltár alatt készíttetett kriptát kettőjük számára. 1925-ben egy dombormű került az oltár melletti márványoszlopra, amely Szent Ágostont és édesanyját ábrázolja. 1940 decemberében, Mikes egy nagyon személyes, de szinte parancsoló kéréssel fordult Géfinhez, bizonyítva a kettőjük közt fennálló bizalmat: „Pénteken, 13-ikán, édesanyám halála évfordulóján reggel 9 órakor a sírnál misézem, kérlek gondoskodjál mindenről, és arról is hogy utána nálad kaphassak egy csésze teát, egy félkemény tojást és semmi egyebet (se kenyér se egyébb)"[103]. A püspök, 1941 februári levelében ezt írta: „Apor W. felkért engem consecratornak[104], de sajnos nem vállalhattam, mert holnapután elutazom Raguzába 2-3 hónapra, mivel nem birom a hideget; egész télen nyavalyáskodtam. Wilmos kinevezése egy kitűnő dolog. Ő dísze lesz a magyar pp. karnak."[105] Apor Vilmos 1892-ben született. 1941. január 21-én nevezte ki a pápa győri püspökké.

[101] Székely, 2009. 210 p.
[102] Dobri, 2006. 130 p.
[103] Géfin hagyaték, SZEL. 8. dob. (1940. december 9.)
[104] consecrator=felszentelő
[105] Géfin hagyaték, SZEL. 8.dob. (1941. február 1.) A levélen található cím: Hotel Imperial, Dubrovnic, Jugoslavia

A levélben a püspökszentelésre való felkérést említi Mikest, ami február 24-én volt. Sorsukban van némi közös, mert Apor püspököt szovjet katonák ölték meg. Nagypénteken (1945. március 30-án, Mikes temetésnek napján) érte 3 golyó és április másodikán halt meg. Apor temetésére a győri karmelita templomban került sor. 1948. november 24-én szerették volna a székesegyházban újratemetni, de ezt az akkori politikai vezetés nem engedélyezte, így erre 1986-ban került sor. 1997-ben II. János Pál pápa boldoggá avatta.

A következő két levél dátumozásával kapcsolatban hibát állapítottam meg. Az egyik levél április 29-i, a másik december 28-i. Mindkét levél tetején található Mikes kézírásával a dátum, melyet tollal írt (hónap nap). Az évszám viszont ceruzával látható. Joggal feltételezhető, hogy ugyanaz a személy írta rá az 1941-es évszámot a két levélre, mert az egyes szám fölé pontot tett, ami nagyon egyedi kézírásra utal. Valószínűsíthető, hogy a levelek rendezésekor vagy szállítása során került oda az 1941-es évszám. A kutatásom során kiderült, hogy ez az évszám biztosan tévedés. Mikes 1941-es olaszországi útjáról nem található dokumentum. Az április 29-i dátumot viselő levélben ez található: „Még itt vagyok, mert csak tegnap kaptam meg a »hivatalos útlevelet«, miután az a minisztertanácson ment keresztül. Rendes útlevéllel egyáltalán nem lehet Olaszországba utazni."[106]. Az viszont dokumentálható, hogy 1943-ban XII. Piusz pápa meghívta őt. Előzőleg ugyanis Mikes írt egy levelet az egyesült nemzetek és a világbéke elképzeléséről. A pápa ezt akarta személyesen megtárgyalni vele. Mikes így írt Géfinnek: „Itt küldöm a beszédeket. »für weitesten Gebrauch[107]« Köszönöm Kedves leveledet és jó kívánságaidat. – A Pápa Karácsonyi allocutiója[108] (beszéde) mögött nem találtál ismerős gondolatokat?"[109]

A pápa, 1943. május 7-től, a veszprémi püspököt, Czapik Gyulát kinevezte egri érsekké. A püspökséget apostoli kormányzó irányította, 1944. március harmadikáig. Mikes a pápalátogatáson lobbizott Mindszenty kinevezéséért. Géfin is tudott az ügyről, mert így írt az érsek úrnak: „Igen jó hireket hallok Mindszenty prelátus úr püspöki kinevezésére vonatkozólag.A magyar püspöki karnak nagy

[106] Géfin hagyaték, SZEL. 8. dob. (1941. április 29.)
[107] legszélesebb felhasználásra (a konzulens fordítása)
[108] allocutió=beszéd
[109] Géfin hagyaték, SZEL. 8. dob. (1941. december 28.)

nyeresége lesz az ő eppatusa[110].”[111] Ugyanebben a levélben mondott köszönetet „a müvészi szépségű,nagyértékü casuláért,amellyel uj kápolnánkat megajándékozni kegyeskedett.Kimagaslóan legszebb, legértékesebb miseruhánk ez.Belevarratok bélésébe egy vászondarabot, amelyen az adományozó nevét megörökitjük,hogy mindenki, aki e casulát felölti,rágondoljon a mecénásra és imáiba zárja.”[112]

1943. május hetedikén Grősz Józsefet kalocsai érsekké nevezte ki a pápa. (Kettős kinevezés: Czapik és Grősz.) Július 11-én iktatták be, egyúttal, 1944. március 17-ig, adminisztrálta a szombathelyi egyházmegyét is. Attól a naptól Kovács Sándor[113] lett az új szombathelyi püspök. Mikes a pápával történt beszélgetés után jobban volt informálva, mint mások és ezt egy másolatban, meg is osztotta Géfin Gyulával: „Örülök,hogy influenzádból feltápászkodtál, de arra kérlek,légy óvatos,mert ha az ember visszaesik, az még rosszabb. Mindszenty kinevezésének végtelenül örülök! /Kormány ellen, prímás nélkül./ Szombathelyre Hamvas[114] volt szánva, aki kitünő lett volna. Kovács Sándorról nem tudok semmit. Remélem,kitűnő lesz !!. Rómában annyira hangoztattam,hogy Szegedre egy tudományos ember kell /ezt Marcell[115] érdekében tettem/, hogy ugy látszik,ezért cserélték meg az utolsó pillanatban a két kinevezést.Remélem,az Isteni Gondviselés igy látta jobbnak! Magyar szempontból /nép vezetése,stb./ minden esetre Veszprém a nagyon örvendetes esemény! Én elég jól vagyok,de még nem sietek haza!... Eredetijét Mészáros Tibor[116] útján elküldtem Veszprémbe

---

[110] eppatusa=episcopatusa, püspöksége

[111] Mikes hagyaték, SZEL. 18. dob. (1943. december 22.)

[112] Mikes hagyaték, SZEL. 18. dob. (1943. december 22.)

[113] Kovács Sándor (1893-1972): A teológiát Vácott és a bécsi egyetemen végezte. 1915: Pappá szentelték. 1944. március 17: szombathelyi megyéspüspök.1945. március 4: a bombázás romba döntötte a székesegyházat és a püspöki palota egy részét. Az újjáépített székesegyházat 1947. szeptember 7-én az egész püspöki kar jelenlétében szentelte föl Mindszenty bíboros. 75. évét betöltve kérte nyugdíjazását, a Szentszék döntése alapján 1972. március 23-án vonult nyugalomba és még az év december 24-én meghalt. http://lexikon.katolikus.hu/K/Kov%C3%A1cs.html, megtekintve: 2015.március 1.

[114] Hamvas Endre (1890 -1970): 1909: a Pázmáneum növendéke lett, teológiai doktor. 1940: budapesti érseki helynök. 1944. március 3: Csanádi megyéspüspök. 1951-56: Az esztergomi főegyházmegye apostoli adminisztrátora. 1952: A nagyváradi egyházmegye magyarországi részének apostoli adminisztrátora is. 1964 őszén kalocsai érsek. 1968.: Betegsége miatt visszavonult. http://lexikon.katolikus.hu/H/Hamvas.html, megtekintve: 2015. március 1.

[115] Marcell= személyét nem sikerült beazonosítani

[116] Mészáros Tibor (Felsőpaty, 1919 - Bázel, 2003.) pap, Mindszenty bíboros titkára az emigrációban. 1991.: Mariazellben 2 társával együtt odaláncoltatta magát főpásztora sírjához. Meg akarta akadályozni az újratemetést, melyet a bíboros akaratával ellenkezőnek tartott, mert még voltak orosz katonák az országban. http://lexikon.katolikus.hu/M/M%C3%A9sz%C3%A1ros.html, megtekintve: 2015.március 1.

M. pknek, kinek összes emlékeit Mikes érsekre vonatk. elpusztították a nyilasok."[117] A levelek dátumozása szerint, ugyanezen a napon írt Géfin is egy levelet Mikes címzetes érseknek. Az nem derült ki, hogy Géfin válaszolt-e Mikes levelére, vagy annak olvasása nélkül gratulált Mindszenty kinevezéséhez. „Nagy örömmel gratulálok Excellenciádnak Mindszenty József veszprémi püspöki kinevezéséhez.Kegyelmes Atyánk födözte fel őt, Kegyelmes Atyánk támogatta élete minden utján bölcs tanácsaival, hathatós segitségével.Egyházmegyénknek e kinevezéssel nagy dicsőséget,a magyar katolicizmusnak igen nagy hasznot szerzett."[118]

Géfin köztudottan segítette Werner Alajost[119], de egyúttal aggódott is érte. „Lujzi" tüdőbeteg volt, ezenkívül túlhajszolta magát. Levélben fordult Mikeshez: „felkeresett engem Prugberger dr.ur s elmondta,hogy Lujzi tüdejében elmeszesedett gócok vannak.Ha ezek valamelyike kilobban,ugy könnyen bekövetkezhetik a katasztrófa,mert Lujzika teljességgel erőtlen.Fizikuma agyonstrapált,ellenállásra képtelen.Két hónapi teljes kikapcsolódásra és igen jó táplálkozásra volna szüksége.A főorvos úr nagy tisztelője Lujzinak s az érte való aggódás vezette hozzám.Megkérdezte,ki tudna hatni Lujzira, hogy teljesitse az orvosi előirásokat.Mondtam,egyedül Gróf Mikes érsek úr.Igy most Prugberger főorvos úr és csekélységem közös kérelmét adom elő,amikor jóságos Érsek Atyánkat arra kérem,emelje ki Lujzit munkaköréből és küldje el valahová /Szentgyörgyre?!/,ahol pihenne és jól táplálkozhatna."[120] A mecénás a mecénáshoz fordult, nem saját érdekében, hanem kegyeltje ügyében kért, intézkedett. Géfin számára az egyik legfontosabb ember Mikes püspök volt, a másik Werner Alajos. Akadtak még páran.

1944 év végéről több levél is fennmaradt. Géfin rektor úr és Werner Alajos érméket gyűjtöttek és küldtek Mikes részére, akinek nagy gyűjteménye volt. Géfin egyidejűleg megküldte „az Acta Savariensia IV. kötetét, amely Szent Márton

[117] Géfin hagyaték, SZEL. 8. dob. (1944. március 8.)
[118] Mikes hagyaték, SZEL. 18. dob. (1944. március 8.)
[119] Werner atyát, Géfin Gyula kérte fel, hogy: végezze el a szomorú utolsó lelkipásztori szolgálatot Bárdossy mellett a siralomházban. Dátum nélküli levélben számolt be erről Géfin rektornak. http://www.vasiszemle.t-online.hu/2004/01/meszaros.htm, megtekintve: 2015. március 8.
[120] Mikes hagyaték, SZEL. 19. dob. (1944. február 9.)

szombathelyi születését igyekszik igazolni”[121] A válaszban Mikes János megköszönte az érméket és a legújabb kötetet. Beszámolt arról, hogy „a kastély egy része rokonság, többi része a svéd vöröskereszt által van (illetve lesz) elfoglalva. Én őköt ezért 1-2 napi itteni tartozkodás után hozzád küldöm, azzal a kéréssel hogy nekik adj a papnöveldében elhelyezést.- Élelmiszerjegyeket kapnak mint menekülők; ellátásukat a szemináriumnak megfüzetem. Erdélyben a pusztítást szövetségeseink végzik, az oroszok fegyelmezettek, és a rendetlenkedő oláhokat agyonlövik. – Ezt én pozitive tudom.”[122] Répceszentgyörgyön a kastély ebédlőjét, majd az emeleti nagytermet a pamutipar foglalta el, később osztozott a német Todt[123] szervezettel. Beköltözött egy katonatiszt is és több ismerőse kereste fel az érsek urat a menekültek közül. Aztán a németek kórházat akartak berendezni, miután ez nem sikerült beszállásolták magukat az SS tisztek.[124]

Mikes érseket természetesen mindez zavarta és az egészségének sem tett jót. Ennek ellenére a nagylelkűsége, a legitimista nézete és az egyházmegye iránti szeretete adakozásra késztette: „Nagyon köszönöm az érmeket melyeket kis gyűjteményem számára küldöttél. Legyen gondod arra hogy az egész szerény éremgyüjteményem hagyatékomból az általad alapitott egyházmegyei múzeumba kerüljön. Ugyanoda kerüljenek IV. Károly királyunkra vonatkozó emlékeim és fényképeim, ugyancsak a rá vonatkozó levelek is.”[125] Géfin életében elérkezett egy fordulópont, „a megyés püspök előterjesztésére XII. Piusz pápa…a Vasvár-Szombathelyi Székeskáptalan kanonokjának nevezte ki, elismerésül »annak a tudományos munkának, melyet a 2000 éves Sabaria feltárásával, és az egyházmegye történelmének megírásával végzett«.”[126] Természetesen egy ilyen cím elnyeréséhez járt az elismerés. „Most utasított engem főpásztorod hogy szombaton (7-ikén) délben adja át Neked kamarási kinevezésed. Kis elismerés lesz nagy érdemekért, de örülj neki nagyon, és vidd magaddal a Káptalanhoz ártatlan lelkedet és szerető szivedet, ezáltal emelve a káptalan tekintélyét és

[121] Mikes hagyaték, SZEL. 18. dob. (1944. szeptember 30.)
[122] Géfin hagyaték, SZEL. 8. dob. (1944.október 3.)
[123] Organisation Todt, a német hadiipar teljesítményének fokozására létrehozott, félkatonai alapon működő, kényszermunkásokat dolgoztató szervezet. http://mult-kor.hu/20110510_megtalalhatjak_a_nacik_aranyat, megtekintve: 2015.03.13.
[124] Székely, 2009. 214-215 p.
[125] Géfin hagyaték, SZEL. 8. dob. (1944.október 4.)
[126] Dobri, 2006. 131 p., a belső idézet: Egyházi kitüntetések, Szombathelyi Katolikus Tudósító, 1944. 11. sz. 2 p.

becsületét. Szerető volt püspököd és mindenkori hálás atyád és barátod."[127]- írta Mikes. Géfinnek az oklevelet Kovács Sándor püspök adta át. Géfin, ahogy várható volt, hálás köszönőlevelet írt a „mecénásának": „Az első gratulációt Kegyelmes Atyámtól kaptam.Nagyon örülök ennek.Szivem mélyéből köszönöm jóságos,meleg sorait,melyek buzditólag,erősitőleg hatnak lelkemre. Nagyon örülnék,ha kanonoki házam gyakran láthatná vendégül szeretett Érsek Atyámat!!!... Örültem volna nagyon,ha Az is jelen lett volna nemcsak a kitünő Ferracuti képen,hanem valóságban, Akinek oly mérhetetlenül sokat köszönhetek papi életem során s aki életemet a szemináriumhoz,a papnevelés munkájához füzni kegyes volt."[128] A levélben még beszámol, hogy egy szombathelyi házat bombatalálat ért. 11 halott volt. „E levél átadója visz Kegyelmes Úr kedves Eppus-fiának [Epicopus-püspök] levelét is,amelyet egy apáca adott be nálam.A levél átadója,kinek bátyja udvari pap V-ben,illetve S-ban,Excellenciád válaszát készséggel elviszi S-ba. Mi itt mindent megteszünk,hogy kiszabaditsuk s hazajuttassuk Józsit."[129] A másik nagy barát Pelm József. Géfin levelezett Mindszenty bíboros édesanyjával, aki folyamatosan beszámolt fiánál tett látogatásairól. Erről a hatóságok is tudomást szereztek.

8.2. Szombathely bombázása

Géfin Gyula nem politizált, háborús tevékenységben nem vett részt. Mikes a püspöki kar ülésein felszólalt a zsidók védelmében, kérte, hogy a miséken ne hangozzanak el antiszemita beszédek.[130] Szombathelyt jó ideig elkerüli a háború harci cselekménye. Az akkor már érseki rangra emelkedett Mikest személyesen is érinti a háború. Családja menekült Erdélyből a front elől és Répceszentgyörgyön vészelték (akarták átvészelni) a viharos időket. Bátyja, Ármin 1944. november 28-án, Budapesten meghalt, de akkor a felesége és a lánya[131] családja (a férje[132] és a kislánya, Katalin[133]) már a kastélyban tartózkodott. Ez idő tájt a kastély lakója volt Széchenyiné Wenckheim Sarolta grófnő, Ugron Istvánné Bánffy Mária

[127] Géfin hagyaték, SZEL. 8. dob. (1944.október 5.)
[128] Mikes hagyaték, SZEL. 18. dob. (1944. október 7.)
[129] Mikes hagyaték, SZEL. 18. dob. (1944. december 30.)
[130] Gergely Jenő: A püspöki kar tanácskozásai, Gondolat, Bp., 1984. 291 p (1942. március 11.)
[131] Mikes Éva grófnő (1905—1978)
[132] gróf Mikes János Sándor (1905—1945), az uzoni Mikes-ágból származott
[133] Mikes Katalin grófnő (1944—) később tolmács és könyvtáros

grófnő, Mikes Klementina[134] és Mikes Hanna grófnő[135]. Az érsek mindent megtett annak érdekében, hogy ne szállásoljanak be németeket a kastélyba.

Géfin Gyula beköltözött a szeminárium épületébe, amikor Szombathelyt bombázták. Elsősorban azért, hogy megmentse a szemináriumi könyvtárat. A bombázás szörnyű károkat okozott a városban. 423 lakos halt meg, ebből háromszázhárman 1945. március 4-én, amikor az amerikai légierő 118 darab B-24-es bombázója 259,6 tonna bombát dobott a városra öt hullámban.[136] A Püspöki palota és a Székesegyház is találatokat kapott. „Este lefeküdtem, egyszer csak jön a vicerektor úr[137] és megkért bennünket, aki a székesegyházba át akar jönni, az jöjjön, mert az egyik oltár ég. Gyorsan felöltöztünk és mentünk. Szívem összeszorult. Székesegyházunk romokban. A mennyezet a földön. Gerendák széttörve. A légnyomás mindent elpusztított. Uram Jézusom!”[138]

1945. március 16-án Mikes megtekintette a romba dőlt templomot és egykori rezidenciáját.[139] Két nappal későbbi keltezésű az a levél, melyet saját pecsétes lapra írt. Két lap, melynek mindkét oldalán kézírás található illetve egy vonalas lapnak egy kis darabja. Rengeteg áthúzással, javítással tarkított, pontokba szedett, szinte olvashatatlan utasítás a templom rendbehozatalának tervéről. Érdekes, hogy létezik egy kevésbé összefirkált, lényegében ugyanazzal a tartalommal bíró, letisztázott levél is. „…gondolataimat a jövöre nézve röviden közlöm veled, kérve hogy azokat nem mint az én gondolataimat érvényesítsed, amennyiben helyesléseddel találkoznak: A, 1. A székesegyház ugy támadjon fel ahogy volt; ne valami elsietett, hevenyészett, szegényes restaurálás legyen. 2. Idő nem számít; amilyen tempóban jön az anyagi erő ugy haladjon a helyreállítás…”[140] Mikes 5 nagyobb egységben összesen 28 pontban foglalta össze az észrevételeit, javaslatait. Általános elvként azt kérte, hogy a templom régi fényét szem előtt tartva történjen meg a renoválás. Átmeneti intézkedésre is gondolt, hogy a további károktól mentsék, ami még megmaradt (kapcsolók,

[134] Mikes Klementina grófnő (1897–1984), Auersperg Károly, jogi doktor, őrnagy, felesége
[135] Zabolai Mikes Hanna grófnő (1911–2008), Teleki Géza felesége
[136] http://www.alon.hu/node/4893, megtekintve: 2015.03.01.
[137] Géfin Gyula
[138] Dallos Imre naplója, Kiadta: Dr. Gyürki László, Szerk.: Soós Viktor Attila, Projekt Nyomda, Kőszeg, 2007. (továbbiakban: Dallos, 2007.) 142 p.
[139] Dallos, 2007. 146-147 p.
[140] Géfin hagyaték, SZEL. 8.dob. (1945. március 18.)

szobrok). A külső építésnél is a régi épülethez hű irányvonalat ajánlotta. Vasbetongerendákhoz is hozzájárult, ha a fagerendákat nem lehet pótolni. A belső renoválásban is konkrét elképzelései voltak: ólmozott ablakok, olasz szakemberek igénybevétele, az aranyozásnál csak saját szobrászt vegyenek igénybe. Tíz ötlete volt a fedezet előteremtésére. Segítséget remélt az államtól, a megyétől, a várostól, a vallásalaptól. Egyházmegyei adókivetést és önkéntes gyűjtést tervezett. Felhívta a figyelmet az amerikai kapcsolatokra, illetve azok segítségére is számított. Bízott a kalocsai érsek és a veszprémi püspök támogatásában. Javasolta két kanonoki állás üresen hagyását, hogy a javadalmakat a székesegyházra lehessen fordítani. Illetve saját magát is felszólította az adakozásra, azaz felajánlotta segítségét.

Ráadásul Mikes érsek csak Géfinben bízott, vele tudta elképzelni a munka megtervezését, előkészítését, megszervezését, kivitelezését.

8.3. Mikes halála

1945. március közepén még németek voltak Répceszentgyörgyön, aztán 25-én virágvasárnap kezdtek szedelőzködni és végül 27-én kivonultak. A magyar katonák utánuk mentek. A lakosok pedig elbújtak az erdőben, mert a németek minden férfit magukkal vittek. Az érsek urat megviselte a jövés-menés. Nem tett jót a szívének. Ráadásul a hangnemet, az emberi gyarlóságot és a sok bűnt nehezen dolgozta fel. A szovjetek érkezését várták. A beszámolók szerint Mikes kivitetett egy széket a templom elé és ott várta a felszabadító (megszálló) szovjeteket érseki öltözetében. Az elkövetkező eseményeket nehéz rekonstruálni. Mikes Sándor gróf, az érsek úr unokaöccse, Vida Géza az inas, Tóthmayerné a házvezetőnő, Dancsecs Imre Répceszentgyörgy plébánosa és Dallos Imre papnövendék, a plébános unokaöccse a kastélyban volt március 28-án.[141] Mikes Éva visszaemlékezése megtalálható Géfin Gyula hagyatékában. Bakó Balázs hivatkozik rá (sajnos az Egyházmegyei Levéltár felújítás miatt zárva tart)[142] A szemtanúk elbeszélései alapján, azt a következtetést vontam le, hogy Mikes érsek nem erőszakos cselekmény áldozata lett. Legalábbis nem közvetlenül. A szovjetek este elérték a falut. Három hullámban érkeztek meg. A durvaság is fokozatos volt.

[141] Székely, 2009. 218 p., Bakó, 2013. 258 p., Dallos, 2007. 153 p.
[142] Bakó, 2013. 258 p.

A harmadik csoport fél tíz tájban rontott be a kastélyba. Részegek voltak, ordibáltak, lövöldöztek. Az egyik katona kézigránátot dobott egy lezárt ajtóra. Mikes szíve nem bírta a hirtelen robbanást és a lépcsőfordulónál összeesett. Mint később kiderült, nyomban meg is halt. Sándor Gróf szaladt a plébánosért, de mire visszaértek az érsek úr nyakában már nem lógott a kereszt és az ujjáról is eltűnt a gyűrű. Lefektették az ágyra és a plébános feladta rá az utolsó kenetet. Közben az oroszok törtek zúztak. Az kérdés, hogy ekkor tűntek-e el Mikes irata és személyes tárgyai? Végrendeletet nem találtak.

A kastély mellett található a templom Répceszentgyörgyön. A temető a falu másik oldalán. 1944. március 30. Nagypéntek. „A templomban fekszik egyszerű fából összetákolt koporsóban... Hat deszka mindössze. Szegény Imre bácsinak kellett minden után szaladgálni. A sírját megásták a leventék... A temetés 11 órakor volt... A kántort is én helyettesítem... A padokban néhány férfi és asszony, és Tima grófnő. Más nem mert eljönni a temetésre... A temetőben... a vezérkereszttől jobbra egy kissé elöl volt a sír.[143] A Meghaltak jegyzőkönyvében ez szerepel: 7., 1945. márc. 28., Gróf Mikes János c. érsek, Zabola Répceszentgyörgy, férfi, 69 év, szívbénulás.[144] Kovács Sándor püspök, 1945. szent Canisius ünnepén[145] a VII. körlevélben írta: „A nagyhét szerdája (március 28.) szomorúságot és fájdalmat hozott szent Márton egyházmegyéjének. A répceszentgyörgyi kastélyban rövid szenvedés után meghalt gróf Mikes János selimbrai c. érsek, a szombathelyi egyházmegyének volt püspöke, aki míg élt papjainak jóságos atyja, híveiért aggódó főpásztor és egyházmegyéjének nagyvonalú kormányzója, a tudománynak és művészetnek hivatott gondozója és mecénása volt. A répceszentgyörgyi ideiglenes sírja előtt, amelyben addig pihen fáradt szíve, amig a székesegyházba áthozhatjuk, álljunk meg..."[146] Két fontos tényt tartalmaz a levél. Mikes temetésekor is tudták, hogy sírja, nyugvóhelye csak ideiglenes. Már halála napjaiban, de előtte is úgy tekintettek rá, mint mecénás.

---

[143] Dallos, 2007. 154-155 p.

[144] A jegyzőkönyvet a jelenlegi hegyfalui plébános, Dóka Ferenc mutatta meg. Készségesen elkalauzolt, a répceszentgyörgyi templomba, paplakba, temetőbe. Érdeklődött a helyi lakosoknál, hogy valaki még emlékszik-e az eseményekre. Nekem ajándékozta Dallos Imre naplóját. Ellátott annak kéziratmásolatával és egyéb dokumentumokkal.

[145] Canisius ünnepe: április 27. (1969-től december 21.)

[146] Dóka Ferenc plébános gyűjteményéből: Püspöki körlevelek 1945. VII.

9. Az exhumálás és újratemetés

„... gróf Mikes János...1945. március 28-án hunyt el váratlanul, sok megpróbáltatás közepette Répceszentgyörgyön. Egyszerű koporsóban, szekéren hozták egykori székvárosába, a székesegyház Szent István oltárán készült kriptájába és helyezték édesanyja, Mikes Benedekné mellé. És én, aki sokszor láttam őt bevonulni a hívek sorfala között méltóságteljesen — hiszen ő bérmált kisdiák koromban, ő szentelt áldozópappá és tőle kaptam első dispozicióm at Körmendre káplánnak, és aki szemlélője voltam ennek a szomorú jelenetnek —, elmeditáltam: Ez év május 8-án négy derék falusi férfi vitte a vállán volt püspökét, lassan lépdelve a beomlott dongaboltozat törmelékén és vigyáztak, hogy el ne essenek. Igen, ez volt gr. Mikes János utolsó bevonulása a katedrálisba. Néma csend, ürcsség, pár odavetődő érdeklődő s a koporsó után, vállán koszorúval, a vépi plébánia kegyura Erdődy Ferenc. Eszembe jutott első principálisomnak, Fuchs Ferenc esperes úrnak többször említett mondása: Cela vie![147] Erről is beszél a Székesegyház...”[148]

Mikes március 30-i répceszentgyörgyi temetése és a május 8-i szombathelyi újratemetése között alig több mint egy hónap telt el.

Nyomozni kezdtem, hogy mi történt ez idő alatt. Kimondottan erre a rövid időre kerestem. A Szombathelyi Levéltárban a kutatásom nem járt eredménnyel. A szombathelyi Polgármesteri Mutatóban nem szerepel semmilyen dokumentum. A városi Iktatókönyvek[149] nem szolgáltak adatokkal. Átnéztem a Sárvári járás 1945-ös Iktatóját, a Sárvári Közigazgatási mutatót (1945), Répceszentgyörgy körjegyzőség számsoros mutatóját 1944, 1945 és 1946 évre. A Tiszti főorvosi jelentések nincsenek meg. A szolgabírói és az alispáni mutatókban a levéltáros javaslatára nem is próbálkoztam. Abban az időben a közigazgatás nem állt a

---

[147] helyesen: C'est la vie

[148] CALENDARIUM. A Szombathelyi Egyházmegye elhunyt papjai 1777 - 2002., C A L E N D A R I U M Sacerdotum mortuorum dioecesis Sabariensis ab anno 1 7 7 7 - usque ad novissimum tempus. Composuit: Joannes Németh parochus ad Ss. Cor Jesu. Sabariae. Anno 1968. |Magyarul: A Szombathelyi Egyházmegye meghalt papjainak Kalendáriuma - naptára - az 1777. évtől a legújabb időkig. Összeállította Németh János, a Jézus Szíve templom plébánosa. Szombathelyen. Az 1968. évben.| Ezután: CALENDARIUM. Bővített és átdolgotott kiadás. Kiadja dr. Gyürki László. Körmend, 2002. 72 p. Az idézetet nyomtatott formában, dr. Koltai Jenő József celli esperesplébános adta a kezembe.

[149] Magyar Nemzeti Levéltár, Vas megyei Levéltára, V.173/C-i.199, V-173/C-i.200

helyzet magaslatán. Az iratok hiányosak vagy nincsenek meg. Orosz iratokat nem találtam. Ezt a nyomot elvetettem.

Az Egyházmegyei Levéltárba a felújítás miatt nem tudtam bejutni. Ezért fordultam másodlagos forrásokhoz. Székely így ír a könyvében: „Még az enyészet jóformán el sem kezdte munkáját a drága holttesten, mikor egy meghatóan hűséges fia az elhunytnak, dr. Géfin Gyula intézkedett exhumálásáról, és feltűnés nélkül, zajtalanul elszállította a szombathelyi székesegyházba. Abba a sírverembe, amelyet édesanyja és maga számára készíttetett."[150]

Bakó Balázs a disszertációjában így írta meg az eseményeket.: „Alig egy hónappal Mikes János halála után Géfin Gyula exhumáltatta a holttestet és engedélyt szerzett az orosz hatóságoktól Szombathelyre szállítani. Az engedélyt megkapta, így május 4. és 8. között került sor a nem veszélytelen útra...Géfin a saját pénzéből fizette ki a temetés költségeit..."[151]

Géfin Gyula tehát meghálálta Mikes Jánosnak a sok jót, amit tőle kapott. Nem hagyta magára volt tanítómesterét még halála után sem. A tőle megszokott csendességgel, magabiztossággal intézte az újratemetést. Megtalálta az utat, hogy Mikes óhajának és akaratának eleget tegye, hogy az érsek úr az édesanyja mellett nyugodjék szeretett templomában. Géfin ezzel bizonyította nagyságát. Nem érdekből, nem parancsra, hanem szívből cselekedett.

Szomorú egybeesés, hogy Apor Vilmos április 2-án, Serédi Jusztinián március 29-én halt meg. A bevonuló szovjet csapatoknak több pap esett áldozatul. sokakat „málenykíj robot"-ra vittek, bebörtönöztek. Az egyház üldözése folytatódott. „Mindszenty József esztergomi érsek 1948. július 25-én a pápához írt levelében a következőket írja: »A II. világháború vége óta fogságot, elítélést szenvedett 225 pap és szerzetes. Tettleg bántalmaztak 12 papot és szerzetest. De lehetett több is. A hitvallásos iskolák védelme miatt 24 papot, szerzetest fogtak le... Jelenleg fogságban van 61 pap és szerzetes. Ebből a megszállók deportált

[150] Székely, 2009. 222 p.
[151] Bakó, 2013. 260 p. Hivatkozásai: Géfin Gyula Kérelme magyar és orosz nyelven az orosz katonai parancsnoksághoz 1945. május 2. SZEL Géfin hagyaték. Mikes iratok. 8. dob. illetve ugyanott található Bem Lajos temetkezési vállalkozó számlája 1945. május 9.

elítéltje 10, akiket előkelő világiakkal vittek el. A papság ellen hozott ítéletek 5–10 évre, 8 évi kényszermunkára, életfogytiglanra szólnak.«"[152]

Gróf Mikes János méltó helyen nyugszik. 25 évig volt szombathelyi megyéspüspök, a történelemnek egy olyan korszakában, ami eseménydús és vészterhes volt, de helyt kellett állnia. A síremlékére egykori papjai gyűjtötték a pénzt. „Mikes síremléke a 1960-as években készült, és Mikes ezüst étkészletének az eladásából fedezték a készítését."[153] Ismét Géfin karolta fel az ügyet és levelezett, intézkedett, hogy a fehér márványtömbből műremek készüljön. Jálics Ernő mintázta és Pál Mihály faragta a sírkövet. A Székesegyházban az édesanyja emléktáblájával átellenben helyezték el. Felirata: „Johannes e Comitibus Mikes, tit. Archiepiscopus-episcopus olim Sabariensis-antistes benignissimus-hic depositus-preces petit fidélium-1876─1945".[154]

10. Géfin Gyula a háború után

1940-ben Grősz József püspök kinevezte a Papnevelő Intézet rektorává. 1944-ben kanonokká léptették elő. A háború után tudományos munkájának elismeréseként egyházi kitüntetéseket kapott. 1946-ban pecöli apát lett. 1947-ben a Szent István Akadémia rendes tagjául választották. 1950-ben pápai prelátusi cím birtokosa lett. A kommunista rendszerben egy pap elfogadhatatlan volt; tudományos, kulturális, ismeretterjesztő, helytörténeti és régészeti tevékenységét, alkotását nemkívánatosnak ítélték. 1952-ben megszűnt rektori állása, a szeminárium bezárt, helyette állami iskola működött. A könyvtár egyházi tulajdonban maradt. Tudományos munkáját itt folytatta. Mindszentyvel a börtönévei alatt is mindvégig tartotta a kapcsolatot. „1956-ban a »Szabad Szombathely« rádióban elmondott beszédéért, és azért, mert november 1-jén püspöki helynökké nevezték ki, a forradalom után felkerült a nyugdíjazandó, legreakciósabb papok listájára."[155] Letartóztatták. Pár nap után elengedték a szombathelyi Király utcai fogdából, mert nem akarták, hogy a gyengének látszó

[152] A katolikus egyház (1945–1989), „Vallásszabadság", egyházüldözés, népfront (1945–1964), http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/263.html, megtekintve: 2015.03.15.
[153] Dr. Tóth Endre, nekem írt (elektronikus) leveléből idéztem.
[154] Gróf Mikes János címzetes érsek, egykori, a legjóságosabb szombathelyi püspök, itt elhelyezve a hívek imáit kéri.- 1876─1945 Székely, 2009. 224 p.
[155] Némethy: Géfin Gyula az elfeledett tudós, Vas Népe, 1993. nov. 16. 5 p.

Géfin Gyula bácsiból akaratlanul is mártírt csináljanak, amúgy sem volt semmilyen vád ellene.[156] 1961-ben Szombathely műemlékeiről írt monográfiát Kádár Zoltánnal és Horváth Tibor Antallal. A szocialista pártvezetésnek nem tetszett, hogy Géfin kiemelte Szily püspök és az egyház szerepét Szombathely város fejlődésében. "Megjelent tanulmánya miatt a szocialista-kommunista kritikusok (Aradi Nóra-Gosztonyi János) történelemhamisítással vádolták."[157] A könyvet bezúzták. A 72 éves Géfin Gyula visszavonult a könyvtár magányába. Az Az Iseum 1964-es megnyitásán, Szombathelyen Rómer Flóris emlékéremmel tüntették ki. Ebben az évben ünnepelte aranydiplomáját is. 1968-ban nagyprépositi[158] címmel jutalmazták. Továbbra is csendesen dolgozott, műveit bővítette, aktualizálta. 1972-ben a szombathelyi Székesegyházban celebrálta gyémántmiséjét. Hamvait is a szeretett templom kriptájában helyezték el 1973. november 10-i halála után.

A 19-én felbontott végrendeletében személyes leveleit, forrásanyagait, könyveit a Levéltárra, a Könyvtárra és a Múzeumra hagyta. „Az eltelt évtizedek alatt a hagyaték szétválasztásában, rendezésében előrelépés nem történt, holott a kutatók érdeklődése – a dokumentumok kutathatósága iránt – az eltelt 36 év során sem hagyott alább. Ezt a hiányosságot szerettük volna minél előbb pótolni, így ez év augusztusában elkezdődött a könyvtári anyag és a levéltári dokumentumok szétválasztása. A négy hónapig tartó előzetes válogatás során, megtörtént a hagyaték könyvtári részének különválasztása, katalogizálására azonban a jövőben kerül sor. A levéltári iratok – előzetes átnézés után – 15 dobozban nyertek elhelyezést és a Szombathelyi Püspöki Levéltár részére átadásra kerültek, ahol szintén majd csak ez után kezdődhet el a válogatás és a rendezés. A levéltár munkatársai megígérték, hogy az iratok feldolgozása rövid időn belül elkezdődik, annak befejeztével a kutatók rendelkezésére áll a tudományos szempontból kincset érő történeti anyag. Az Egyházmegyei Könyvtár részéről a dokumentumok átadása – Géfin Gyula halálának 36. évfordulóján, 2009.

[156]Tóth, 2008. 6 p.
[157] Némethy: Géfin Gyula az elfeledett tudós, Vas Népe, 1993. nov. 16. 5 p.
[158] nagyprépost: a káptalan vezetője, fő méltósága a magyar egyház hagyományában; másutt dékán, prépost vagy archipresbiter a neve. A régi jog szerint a kórusban az első hely, a tanácskozásban az első szó illette meg. Őrködött a káptalan jogai fölött, védelmezte birtokait, perekben képviselte. Hivatala helybenlakásra kötelezte. http://lexikon.katolikus.hu/N/nagypr%C3%A9post.html, megtekintve: 2015.03.16.

november 10-én – megtörtént."[159] Dobri Mária, a Vasi Életrajzi Bibliográfiák XXXII. kötetének egyik összeállítója (társa Mayer László) 1993-ban így nyilatkozott: „Hatalmas kézírásos hagyatéka, levelezése még kutatásra szorul, feltáratlan. Az is az igazsághoz tartozik, hogy hagyatéka évtizedeken át szabad préda volt: a kutatók a forrás megnevezése nélkül használták fel eredményeit. Szürke eminenciásként, az évtizedeken át szorgalmasan, csendben munkálkodó Géfin Gyulára nagyon igaznak érzem Bossuet[160] szavait: »a tudós egyik legszebb ékköve a szerénység.«"[161]

11. Összegzés

Dolgozatom kiindulópontja egy mecenatúra feltárása volt. Kifejtettem, hogy Mikes János, a születésének köszönhetően gazdag arisztokrata sok mindent támogatott. Otthonosan mozgott felsőbb körökben, megtalálta a kapcsolódási pontokat bel- és külföldön egyaránt. Határozott egyéniség volt, konkrét célokkal és tervekkel. Jó szervezéssel megoldotta, hogy a neki dolgozó apparátus felkészülten, az ő irányítása mellett, önállóan lássa el a feladatát. Európai szintű műveltsége, nyelvtudása, rokoni és baráti kapcsolatai, innovatív hozzáállása segítette abban, hogy a 20. század elején végbemenő változásokhoz alkalmazkodjon. Példaértékű intézményeket, szervezeteket hozott létre, melyek a kor egyházmegújító folyamatát, a katolikus reneszánszot segítették elő. Az országban elsőként megalapította az Egyházmegyei Takarékot, a Martineumot, könyvtárakat; templomokat építtetett, újíttatott fel, szerzetesrendeket karolt fel és telepített le, a Püspöki Palotát művészetkedvelőként műértően berendezte. Mint minden egyéni utat keresőnek, neki is voltak hibás döntései. Mint embernek is voltak hibái. A dolgozat témája miatt ezekkel nem, vagy csak érintőlegesen foglalkoztam. Főúri attitűdjei voltak. Bizonyos, hogy éreztette rangját, tekintélyét ellentétben az apostolok utódától elvárható normatívától. Támadták életvitele, költekezése, politikai nézetei miatt. Ez természetes. Egy sziklaszilárd, agilis vezetőnek mindig voltak, vannak és lesznek is ellenfelei. Olyan férfiakkal vette

[159] Horváthné Simon Katalin: Géfin Gyula hagyatéka, http://www.martinus.hu/hirek/1624/gefin-gyula-hagyateka, megtekintve: 2015.03.16.
[160] Jacques-Bénigne Bossuet (1627–1704) francia katolikus püspök, teológus, író. 1671-ben a Francia Akadémia tagjává választották.
[161] Némethy: Géfin Gyula az elfeledett tudós, Vas Népe, 1993. nov. 16. 5 p.

körül magát, akik hívők voltak, akik az egyházmegyéért dolgoztak, képesek voltak tanulni, szakosodni, specializálódni egy-egy fontosabb területre. Nem utolsósorban széles látókörrel rendelkeztek és partnerek voltak a tervek megvalósításában, ráadásul kreatívak gondolataikat a gyakorlatba is át tudták ültetni. Mikes előrelátó volt, kinevelt, kineveltetett egy új főpapi generációt. Ilyen volt Pehm József, Rogács Ferenc (későbbi pécsi püspök), Dr. Szendy László (tanár), Dr. Székely László (író, költő, tanár), Badalik Sándor Bertalan (későbbi veszprémi püspök), Szakos Gyula (későbbi székesfehérvári püspök), Winkler József (későbbi szombathelyi segédpüspök és természetesen Géfin Gyula. A fiatalokat tanulni küldte Budapestre, Bécsbe, Innsbruckba, Rómába sőt még Warmondba (Hollandiába) is. Így végzett egyetemet Wellner József, Sághy Elek, Kovács Lajos, Abai Imre, Vecsey Lajos. A végzett fiatal papok közül párat külföldre küldött, a kint élő magyarok lelkigondozására és az egyházmegye kapcsolatainak ápolására. Így teljesített szolgálatot Galambos József, Kóczán Boldizsár, Gáspár János. Az Ohio-i Toledóban munkálkodó Dancsecs Imrével a világkörüli útján találkozott 1928-ban, majd 1945-ben ő temette el Répceszentgyörgyön.

Géfin Gyula kiemelkedett közülük. Igaz, hogy még Mikes elődje, István Vilmos püspök küldte Innsbruckba, de onnét hazatérve kezdődött gyümölcsöző, közös munkálkodásuk. Géfin nagy tudású, lelkiismeretes, precíz tanár és kutató lett. Egész életét a tanulásnak, az ismeretei bővítésének szentelte és természetesen a megszerzett tudását átadta az ifjúságnak és publikálta is. A mecenatúra rendkívül jól sikerült. Mikes sok ajtót megnyitott Géfinnek, aki viszont élt a lehetőségekkel. Az előmenetelével sem volt gond és azzal foglalkozhatott, ami tényleg foglalkoztatta. Meghálálta a felé nyújtott segítséget. Mikest haláláig tisztelte, a rossz időszakokban is kitartott mellette. Megértette Mikes néha bonyolult céljait, akaratát. Túl tudott nőni „mesterén". Neki nem állt rendelkezésére pénz, hatalom. Érveléseivel, szónoki tehetségével, magabiztosságával és szerénységével valósította meg a sokszor nehéznek tűnő feladatokat is. Sikerült neki még Mikes holttestét is exhumáltatni és elszállíttatni, akkor mikor az országban két megszálló hadsereg is volt.

Géfinnek nagyon sok barátja, levelezőtársa, tisztelője és ismerőse volt. Pehm Józseffel kötött barátsága sohasem halványult el. Irodalmi. történelmi tanulmányaikban segítette nővérét, Nagyné Géfin Máriát, Vecsey Lajost, Fábián Máriát, Horváth Ferencet, Kiss Gyulát, Thomas Editet. Gayer Gyulát anyagilag támogatta botanikai kísérleteiben. (Unokatestvére volt, mindkettőjük édesanyja Hübner lány). Járdányi Paulovics István igazi munkatársa volt, együttműködő partnere a régészetben. Olyan ásatási naplókat produkált neki Géfin, hogy azokat feldolgozva, komoly elismeréseket kapott Járdányi. Az igazi kegyeltje viszont Werner Alajos volt, akit következetesen csak Lujzinak hívott.

A történelmi fordulatokban bővelkedő 20. században az egyház fokozatosan háttérbe szorult. Az államszocializmusban a katolikus vallás nem jelentett sem társadalmi, sem politikai erőt. Koncepciós perekkel tették lehetetlenné az egyház munkáját: Mindszenty per, Grősz-per. Kialakult egy zárt csoport, mely üldözött volt, de küzdött. Géfint nem ítélték el, de könyvét bezúzták. Támogatottját, Werner atyát, többször bebörtönözték.

A témát nem tudtam teljes egészében feldolgozni. Az Egyházmegyei Levéltár és a Könyvtár felújítása keresztülhúzta számításaim. Mivel a hagyatékok sincsenek még feldolgozva, rengeteg, a munkám során, felmerült kérdésre kaphatok majd választ. Ezt a dolgozatot be kell fejeznem a határidő miatt, de tervezem a folytatást.

A dolgozatot lezártam, 2015. március 28-án, gróf Mikes János halálának 70. évfordulóján.

Felhasznált források:

Levéltári források:

Szombathelyi Egyházmegyei Levéltár

Mikes János hagyatéka

Géfin Gyula hagyatéka

Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára

V.173/C-i.388-389

V.173/C-i.199,

V.173/C-i.200,

V.K.66/34 (1945)

V.K.66. 33. (1944, 1946)

IV.425. (1945-ös iktató és mutató)

Szakirodalom:

A 200 éves szombathelyi egyházmegye emlékkönyve. Szerk.: Tóth Imre, Szombathely, 1977.

A szombathelyi egyházmegye története II. Szerk.: Géfin Gyula, Szombathely, 1929.

Bakó Balázs: Az ellenforradalmár püspök. Eljárás gróf Mikes János szombathelyi püspök ellen 1918-1919-ben. IN: A múlt feltárása előítéletek nélkül, ELTE BTK Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék, 2006

Bakó Balázs: Egy világ körüli út 1928-ban. „Alattad a föld, fölötted az ég…" Források, módszerek és útkeresések a történetírásban. Szerk.: Balogh Margit. ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola, Bp., 2010.

Bakó Balázs: Mindszenty József és gróf Mikes János szombathelyi megyéspüspök kapcsolata. „Isten Szolgája", Emlékkonferencia Mindszenty József bíboros életéről és munkásságáról. Antológia Kiadó, Lakitelek, 2007.

Benczik Gyula: Répceszentgyörgy története. Szombathely, 1996.

Dallos Imre naplója. Szerk.: Soós Viktor Attila, Körmend, 2007.

Dobri Mária: Géfin Gyula, IN: Vasi életrajzi bibliográfiák XXXII. Szombathely, 1993.

Dobri Mária: Géfin Gyula (1889—1973). IN: Szombathelyi tudós tanárok 3. Szerk.: Köbölkuti Katalin, Szombathely, 2006.

Földesi Margit—Szerencsés Károly: Gróf Mikes János. IN: Keresztény közéleti személyiségek a XX. században, Kaiosz Kiadó, Bp., 2011.

Géfin Gyula: A szombathelyi egyházmegye története. Szombathely, 1929.

Géfin Gyula: A szombathelyi egyházmegye története. 3. köt. Szombathely, 1935.

Géfin Gyula emlékezete. Acta Savariensia, 20., Szerk.: Feiszt György, Szombathely, 2008.

Gergely Jenő: A katolikus egyház története 1919-1945. Bp., 1999.

Gergely Jenő: A katolikus egyház története Magyarországon 1919—1945. Elte-Újkori Magyar Történeti Tanszék, Bp., 1997.

Gergely Jenő: A kereszténységszocializmus Magyarországon 1903—1923. Akadémiai Kiadó, Bp., 1977.

Gergely Jenő: A kereszténységszocializmus Magyarországon 1924—1944. Typovent Kiadó, Gödöllő, 1993.

Gergely Jenő: A püspöki kar tanácskozásai. Gondolat, Bp.,1984

Gergely Jenő: Eucharisztikus világkongresszus Budapesten. Kossuth, Bp., 1988.

Kardos József: Legitimizmus. Korona Kiadó, Bp., 1998.

Kemenesaljai életrajzi lexikon. Szerk.: Németh Tibor, Celldömölk, 2014.

Lőcsei Péter: A múltnak kútja. Acta Savariensia, 22. Szerk.:Feiszt György, Szombathely, 2010.

Magyarország a XX. században. 2. kiadás, Szerk.: Balogh Sándor, Kossuth Könyvkiadó, Bp., 1986.

Mindszenty József: Emlékirataim. Bp., 1989.

Ormos Mária: „Soha amíg élek!" Az utolsó koronás Habsburg puccskísérletei 1921-ben. Pannonia Könyvek, Pécs, 1990.

Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Osiris, Bp., 1999.

Székely László: Emlékezés Mikes János gróf szombathelyi megyéspüspökről. Szerk.: Soós Viktor Attila, Magyar Nyugat Könyvkiadó, Vasszilvágy,

2009.

Varga János: Mikes püspök fogsága. Martineum, Szombathely, 1921.

Zsiga Tibor: Horthy ellen, a királyért. Gondolat, Bp., 1989.

Sajtóforrások:

Bakó Balázs: „Non confundar"—„Nem szégyenülök meg" (Megemlékezés gróf Mikes János püspökre). Vasi szemle, 2005. 1. sz.

Bakó Balázs: A szombathelyi püspöki szék 1911. évi betöltése (Boda János és Mikes János levelezése alapján) Vasi Szemle, 2007. 6. sz.

Bakó Balázs: Az ellenforradalmár püspök (Eljárás gróf Mikes János szombathelyi püspök ellen 1918—1919-ben). Vasi Szemle, 2007. 1. sz.

Dobri Mária: „Szívélyesen üdvözöl barátod és híved…, Vasi Szemle, 1996. 2. sz.

Dobri Mária: Almásy László levelei Mikes János püspökhöz. Vasi Szemle, 1996. 2. sz.

Némethy: Géfin Gyula az elfeledett tudós, Vas Népe, 1993. november 16.

Némethy Mária: Hogyan halt meg 60 éve Mikes püspök? Vas Népe, 2005. április 9.

Pánczél Hegedüs János: „Várjuk a Királyt!": a magyar legitimizmus politikai küzdelmei a két világháború között, és annak Vas megyei vonatkozásai, I-II. rész, Vasi Szemle, 2007. 5. sz.; 2007. 6. sz.

Sill Aba Ferenc: IV. Károly király Szombathelyen (Egy beszélgetés szerkesztett változata). Vasi Szemle, 2012. 3. sz.

Speidl Zoltán: A királykérdés és a sajtó (1919—1921). Vasi Szemle, 2008. 4. sz.

Speidl Zoltán: IV. Károly két restaurációs kísérletének nyugat-magyarországi vonatkozásai (1921). Vasi Szemle, 1971. 1.sz.

Internetes források:

http://doktori.btk.elte.hu/hist/bakobalazs/diss.pdf,

http://www.vaml.hu/Nevtar/B/Brenner_Tobias.html,

http://lexikon.katolikus.hu/P/Proh%C3%A1szka.html,

http://www.vaml.hu/Nevtar/H/Hubner_Janos.html,
http://konyvtar.martinus.hu/egyhazmegye/szakirodalmak,
http://lexikon.katolikus.hu/B/Boda.html,
http://lexikon.katolikus.hu/R/Rog%C3%A1cs.html,
http://lexikon.katolikus.hu/H/Hornig.html,
http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC16241/16548.htm,
http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC13280/13795.htm,
http://www.kislexikon.hu/grof_almasy_laszlo_ede.html#ixzz3RcOEbRJ3,
http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/ww2/who/teleki.html,
http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC09006/09334.htm,
http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC09006/09502.htm,
http://batthyany.katolikus.hu/,
http://ujember.katolikus.hu/Archivum/2002.07.07/0403.html,
http://muzeum.martinus.hu/adat/,
http://www.szaleziak.hu/don-bosco-elete/3362/item/item,
http://lexikon.katolikus.hu/G/Gr%C5%91sz.html,
http://lexikon.katolikus.hu/S/Ser%C3%A9di.html,
http://btk.ppke.hu/uploads/articles/7429/file/T%C3%B3th%20Krisztina_disszert%C3%A1ci%C3%B3.pdf,
http://lexikon.katolikus.hu/K/Kov%C3%A1cs.html,
http://lexikon.katolikus.hu/H/Hamvas.html,
http://lexikon.katolikus.hu/M/M%C3%A9sz%C3%A1ros.html,
http://www.vasiszemle.t-online.hu/2004/01/meszaros.htm,
http://mult-kor.hu/20110510_megtalalhatjak_a_nacik_aranyat,
http://www.alon.hu/node/4893,
http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/263.html,
http://lexikon.katolikus.hu/N/nagypr%C3%A9post.html,
http://www.martinus.hu/hirek/1624/gefin-gyula-hagyateka,

Orális források:

Dr. Koltay Jenő, (1944—), esperesplébános, 1970—75 között püspöki levéltáros, Géfin Gyula közvetlen munkatársa (Levelezés és négyszemközti beszélgetés, Celldömölk, 2015. 01.29.)

Dr. Tóth Endre, (Szombathely, 1944—) római korral és középkorral foglalkozó régész a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának nyugalmazott főosztályvezetője, Géfin Gyula unokaöccse. (Telefonon tudtunk több alkalommal beszélgetni és elektronikus leveleket váltottunk.)

Dóka Ferenc (1958—) plébános. Készségesen elkalauzolt a répceszentgyörgyi templomba, paplakba, temetőbe. Érdeklődött a helyi lakosoknál, hogy valaki még emlékszik-e az eseményekre. Nekem ajándékozta Dallos Imre naplóját. Ellátott annak kéziratmásolatával és egyéb dokumentumokkal. (A személyes találkozó 2015.02. 28-án volt.)

Rövidítések jegyzéke:

Bp.	Budapest
dob.	doboz
köt.	kötet
SZEL	Szombathelyi Egyházmegyei Levéltár
VaML	Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára
VSZ	Vasi Szemle